

OPLEIDING SOCIAAL WERK

Maatschappelijk Werk

Wanneer het geheel groter is dan de som der delen

Een onderzoek naar wat de implementatie van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' door het Sociaal Huis in Mechelen betekent voor jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid.

Bachelorproef van
Luna BOSSAERTS
tot het behalen van
het diploma Bachelor Sociaal Werk

Academiejaar 2023-2024

KdG

Karel de Grote
Hogeschool

DANKWOORD

Allereerst bedank ik graag mijn stage- en bachelorproefbegeleider voor haar tijd, feedback en advies tijdens het schrijfproces. Zonder u had mijn bachelorproef nooit geweest wat ze nu is.

Daarnaast wil ik mijn stagementor en het hele algemeen begeleidingsteam van het Sociaal Huis in Mechelen bedanken om mij steeds de nodige leeransen te bieden tijdens mijn stage en mij te vormen tot de maatschappelijk werker die ik nu ben. Ik wil uitdrukkelijk de referentiemaatschappelijkwerkers voor de jongeren van De Aanzet bedanken om mij wegwijs te maken in de nieuwe werkwijze en mij kansen te geven om hier in de praktijk mee aan de slag te gaan. Ik wil jullie ook allemaal bedanken voor jullie betrokkenheid en ondersteuning bij het schrijven van mijn bachelorproef.

Eveneens een enorme dank u wel aan de begeleiders en de supervisor van de Aanzet CBAW van Jeugdzorg Emmaüs Mechelen. Bedankt voor de fijne samenwerking tijdens mijn stage en voor de ondersteuning die jullie mij boden tijdens het schrijven van mijn bachelorproef. Jullie inzichten waren bijzonder waardevol.

Bovendien wil ik graag het afdelingshoofd Sociale Zaken van het Sociaal Huis in Mechelen en de inhoudelijk medewerker van Cachet vzw bedanken om deel te nemen aan een interview. Jullie input vormde onmiskenbaar een meerwaarde voor mijn bachelorproef.

In het bijzonder dank ik graag alle jongeren die met mij in gesprek wilden gaan. Bedankt om jullie naar mij toe open te stellen en mij mee te nemen in jullie leefwereld. Dankzij jullie verkreeg ik onmisbare inzichten om een antwoord te kunnen formuleren op mijn onderzoeksvraag.

Uiteraard wil ik ook mijn familie en vriend bedanken voor hun steun en hulp tijdens mijn volledige opleiding.

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD	1
INHOUDSTAFEL	2
INLEIDING.....	4
1. KENNISMAKING MET DE DRIE VOORNAAMSTE BETROKKEN ORGANISATIES	6
1.1 Het Sociaal Huis in Mechelen	6
1.2 Cachet vzw.....	6
1.3 De Aanzet CBAW.....	7
2. VAN DE PUBLICATIE VAN 'SUR MA ROUTE' TOT DE IMPLEMENTATIE VAN DE AANBEVELINGEN	7
2.1 De publicatie van 'Sur ma Route'.....	7
2.2 Hoe raakte Sociaal Huis Mechelen betrokken bij 'Sur ma Route'?.....	8
2.3 De nasleep van 'Sur ma Route'	8
3. DE AANBEVELINGEN UIT 'SUR MA ROUTE': EEN STARTPUNT IN PLAATS VAN EEN EINDPUNT	10
3.1 Welke aanbevelingen werden er geformuleerd in 'Sur ma Route'?	10
3.2 Welke aanvullingen werden er geformuleerd in overleg tussen het Sociaal Huis in Mechelen en De Aanzet CBAW?	11
3.3 Hoe werden de aanbevelingen en aanvullingen omgezet in de praktijk? ..	11
4. DE OVERGANG VAN JEUGDZORG NAAR ZELFSTANDIGHEID	16
4.1 De adolescentieperiode: Transitie naar volwassenheid	16
4.2 Het kantelpunt van minderjarigheid naar meerderjarigheid: Transitie van jeugdhulp naar volwassenenhulp	19
4.3 Obstakels die het parcours naar zelfstandigheid bemoeilijken	22
4.4 Helpende elementen die bijdragen aan een succesvolle overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid	25

5. PRAKTIJKBEVRAGING	27
5.1 Werkwijze	27
5.2 Resultaten van de praktijkbevraging	28
6. KRITISCHE BEDENKINGEN EN AANBEVELINGEN	47
6.1 Macroniveau	47
6.2 Meso- en microniveau	48
7. ALGEMEEN BESLUIT	50
LITERATUURLIJST	52
BIJLAGEN	58
Bijlage 1: Steekproef over de jongeren van De Aanzet CBAW	58
Bijlage 2: Vragenlijst voor de diepte-interviews met de jongeren van De Aanzet CBAW	60
Bijlage 3: Vragenlijst voor de diepte-interviews van de referentiemaatschappelijkwerkers van het Sociaal Huis voor de jongeren van De Aanzet CBAW	60
Bijlage 4: Vragenlijst voor de focusgroep met De Aanzet CBAW	60
Bijlage 5: Vragenlijst voor het diepte-interview met het afdelingshoofd Sociale Zaken van het Sociaal Huis in Mechelen	61
Bijlage 6: Vragenlijst voor het diepte-interview met een inhoudelijk medewerker van Cachet vzw	61

INLEIDING

Heel wat jongeren in België groeien op in de jeugdzorg. Wanneer ze 18 jaar worden, laten velen van hen de jeugdzorg achter zich en maken (noodgedwongen) de overgang naar zelfstandigheid. Deze jongeren ervaren enerzijds uitdagingen omwille van de levensfase waarin ze op dat moment zitten. Ze gaan alleen wonen, werken, moeten een eigen budget beheren,... Anderzijds ervaren ze ook beproevingen omwille van hun verleden in jeugdzorg. Dit vormt uiteraard een ontzettend grote aanpassing waarbij er vele obstakels op hun pad verschijnen.

In het verleden was de manier waarop het Sociaal Huis in Mechelen aan de slag ging met jongeren die in de overgang zitten van jeugdzorg naar volwassenheid minder op hun noden afgestemd. Daar kwam verandering in toen Cachet vzw in 2015 'Sur ma Route' publiceerde. In dit boek staan aanbevelingen omschreven gericht naar OCMW's om de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid te faciliteren. Het Sociaal Huis in Mechelen implementeerde deze in hun werking.

Bij aanvang van mijn stage in het algemeen begeleidingsteam van het Sociaal Huis in Mechelen maakte ik kennis met de referentiemaatschappelijkwerkers die specifiek aangesteld werden om aan de slag te gaan met de jongeren die de overgang maken van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Gaandeweg werd ik ondergedompeld in de specifieke aanpak. Ik stelde mij regelmatig de vraag wat deze nieuwe visie en werkwijze betekenden voor de jongeren en besloot mij hierin te verdiepen.

De volgende onderzoeksvraag staat centraal in mijn bachelorproef: **Bijna 10 jaar na de implementatie van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' door het Sociaal Huis in Mechelen: Wat betekent dit in de praktijk voor jongeren die de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid maken?**

Deze bachelorproef heeft een maatschappelijke meerwaarde omdat er onderzocht wordt wat de geïmplementeerde aanbevelingen voor jongeren betekenen in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. De participatie van de jongeren, aangevuld met de bevindingen van de respondenten van de verschillende betrokken organisaties, was cruciaal om tot nieuwe aanbevelingen en aandachtspunten te komen. De analyse die op basis van de feedback van de respondenten werd gemaakt, maakt het voor het Sociaal Huis in Mechelen mogelijk om met de resultaten aan de slag te gaan en de werking verder te optimaliseren.

Aangezien de aanbevelingen bijna 10 jaar geleden werden geïmplementeerd, was dit een uitgelezen kans om te onderzoeken wat er goed en minder goed loopt en om nieuwe kennis te vergaren over de mogelijke verklaringen hiervoor.

Tegelijkertijd duidt deze bachelorproef wat er op grotere schaal mogelijk is om jongeren beter te ondersteunen in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Andere OCMW 's en organisaties binnen de jeugdzorg kunnen bijgevolg inspiratie putten uit de omschreven werkwijze van Mechelen.

Deze bachelorproef werd opgedeeld in zeven hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk stel ik de drie voornaamste betrokken organisaties voor die aan bod komen in deze bachelorproef.

Vervolgens geef ik in het tweede hoofdstuk de nodige achtergrondinformatie over 'Sur ma Route', wat deze publicatie allemaal teweegbracht en hoe het Sociaal Huis in Mechelen hierbij betrokken raakte.

In hoofdstuk drie wordt er een onderscheid gemaakt tussen de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' en de aanvullingen die hierop geformuleerd werden in samenwerking met De Aanzet CBAW. Er wordt toegelicht over welke aanbevelingen en aanvullingen het gaat en hoe deze geïmplementeerd werden in de werking van het Sociaal Huis in Mechelen.

Doorheen het vierde hoofdstuk geef ik de nodige achtergrondinformatie over de doelgroep en de levensfase waarbinnen jongeren de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid maken. Deze informatie verduidelijkt waarom het belangrijk is dat de aanbevelingen en aanvullingen geïmplementeerd werden. Ik bespreek kort de adolescentieperiode, de transitie van jeugdhulp naar volwassenenhulp, de obstakels in deze levensfase die zelfstandigheid bemoeilijken en tenslotte de helpende elementen die kunnen bijdragen aan een succesvolle overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid.

In hoofdstuk vijf sta ik per aanbeveling of aanvulling stil bij wat de implementatie ervan betekent voor jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid.

Gebaseerd op mijn bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken geef ik in hoofdstuk zes mijn eigen aanbevelingen op micro-, meso- en macroniveau mee.

Tenslotte sta ik in hoofdstuk zeven stil bij de belangrijkste conclusies die in mijn bachelorproef naar voren kwamen en die een antwoord bieden op de onderzoeksvraag.

1. KENNISMAKING MET DE DRIE VOORNAAMSTE BETROKKEN ORGANISATIES

1.1 Het Sociaal Huis in Mechelen

Het Sociaal Huis is erkend als Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn en maakt deel uit van Stad Mechelen (Vlaamse Overheid, z.d.). Het is een plek voor elke Mechelaar die een vraag heeft over welzijn en gezondheid (Stad Mechelen, z.d.).

Ik loop stage in een algemeen begeleidingsteam van het Sociaal Huis in Mechelen. Mensen die een vraag hebben over financiële hulp komen bij ons terecht. Als ze eenmaal in begeleiding zijn, kunnen ze vragen over alle levensdomeinen heen stellen aan hun maatschappelijk assistent omwille van het principe van 'één cliënt, één maatschappelijk assistent'. De maatschappelijk assistent is het vaste aanspreekpunt voor de cliënt maar werkt achter de schermen samen met andere teams of organisaties die voor bepaalde vragen over meer expertise beschikken en koppelt dit daarna terug naar de cliënt.

Jongeren die de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid maken, verlaten rond hun 18de verjaardag hun voorziening en gaan alleen wonen. Op dit punt in hun traject wordt het Sociaal Huis een belangrijke partner. Als de jongeren over onvoldoende bestaansmiddelen beschikken en aan de andere voorwaarden van het leefloon voldoen, kunnen zij een aanvraag doen bij het algemeen begeleidingsteam.

Het Sociaal Huis in Mechelen ging naar aanleiding van de publicatie van 'Sur ma Route' aan de slag met de aanbevelingen die in dit boek werden geformuleerd. Cachet vzw en De Aanzet CBAW vormden hierbij belangrijke partners.

1.2 Cachet vzw

Cachet vzw is een organisatie voor en door jongvolwassenen met ervaringen in de jeugdhulpverlening. Ze trachten een beeld van optimisme te creëren waarbij de focus ligt op de krachten van jongeren en waarbij hun ervaringen gebruikt worden om andere kinderen en jongeren, de hulpverlening, de publieke opinie en het beleid te inspireren (Cachet vzw, z.d.-b).

In 2015 publiceerde Cachet vzw 'Sur ma Route' (Cachet vzw & Clé, 2015). De aanbevelingen die in dit boek beschreven werden, vormden het startpunt van dit onderzoek.

1.3 De Aanzet CBAW

De Aanzet Contextbegeleiding Autonom Wonen (CBAW) is een dienst binnen Jeugdzorg Emmaüs Mechelen. Ze ondersteunen jongeren van 17 tot 25 jaar die woonachtig zijn in het gerechtelijk arrondissement Mechelen, die niet langer thuis kunnen verblijven en alleen gaan wonen. Doorheen de begeleiding wordt de jongere getraind in alle aspecten van het zelfstandig wonen (Jeugdzorg Emmaüs Mechelen, z.d.).

De Aanzet CBAW is een van de betrokken partners bij de publicatie van 'Sur ma Route' en vormt een belangrijke samenwerkingspartner van het Sociaal Huis in Mechelen om de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' te implementeren in de eigen werking.

2. VAN DE PUBLICATIE VAN 'SUR MA ROUTE' TOT DE IMPLEMENTATIE VAN DE AANBEVELINGEN

2.1 De publicatie van 'Sur ma Route'

In 2014-2015 organiseerde Cachet vzw een dialoogproject in Mechelen en omstreken over de overgang van jeugdzorg naar een zelfstandig leven. Jongeren verlaten rond hun 18de verjaardag hun voorziening en gaan alleen wonen. Die overgang verloopt vaak niet van een leien dakje. Verschillende instanties kunnen een betekenisvolle rol opnemen om jongeren in die levensfase te ondersteunen (Cachet vzw, z.d.-a). Dit bracht Cachet vzw ertoe samen te werken met een groep jongeren uit de jeugdzorg, Jeugdzorg Emmaüs Mechelen (De Aanzet CBAW en studiowonen) en Centrum Algemeen Welzijnswerk Boom-Mechelen-Lier (onthaalteam, JAC en BZW+). Dit project kwam mede tot stand door ondersteuning van de Vlaamse overheid en Cera (Cachet vzw & Clé, 2015). Het doel van het project was om samen met alle betrokkenen op zoek te gaan naar een betere overgang van jeugdzorg naar een zelfstandig leven (Cachet vzw, z.d.-a).

Het dialoogproject resulteerde in de publicatie van 'Sur ma Route'. Het boek beschrijft de afgelegde zoektocht naar een betere overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid, bevat getuigenissen van jongeren die de overgang maken en formuleert aanbevelingen gericht naar OCMW 's om de overgang te faciliteren. Het project en de publicatie stellen de stem van de jongeren centraal (Cachet vzw & Clé, 2015).

2.2 Hoe raakte Sociaal Huis Mechelen betrokken bij 'Sur ma Route'?

In het verleden werkte het Sociaal Huis in Mechelen onvoldoende proactief en outreachend voor jongeren in en uit de jeugdzorg. Er was eveneens onvoldoende sprake van een integrale aanpak, georganiseerd vanuit de persoon en de vragen van de jongere (POD Maatschappelijke Integratie, 2016a). Het moment waarop de publicatie van 'Sur ma Route' werd voorgesteld in Mechelen in 2015 vormde de eerste stap naar verandering. Tijdens dit moment getuigden jongeren van Cachet vzw over hun ervaringen met zelfstandig wonen rond hun 18de levensjaar. De getuigenissen gaven ook duidelijk weer waar deze jongeren op botsten binnen de hulpverlening die het Sociaal Huis in Mechelen hen aanbood. Naar aanleiding van het toonmoment voegde het Sociaal Huis in Mechelen zich bij het project (Vaes, z.d.). Een belangrijke kanttekening hierbij is dat 1/3de van de leefloongerechtigden in Mechelen jonger dan 25 jaar was in het jaar dat het toonmoment plaatsvond (Vaes, 2023). Dit vormde het startpunt om de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' om te zetten in de praktijk (Vaes, z.d.). In Mechelen is er zowel op politiek als op ambtelijk niveau een draagvlak voor een betere ondersteuning van jongeren (Stad Mechelen, 2019). Dit vormt een belangrijke randvoorwaarde om de aanbevelingen in de praktijk te kunnen omzetten.

2.3 De nasleep van 'Sur ma Route'

De oprichting van een samenwerkingsverband

In de nasleep van 'Sur ma Route' richtten Cachet vzw, Jeugdzorg Emmaüs Mechelen en het Sociaal Huis in Mechelen een samenwerkingsverband op met als doel in te spelen op de moeilijkheden die jongeren in de jeugdzorg ervaren als ze op hun 18de de voorziening verlaten en zelfstandig gaan wonen (POD Maatschappelijke Integratie, 2015).

Drie drijfveren vormden de basis voor deze samenwerking. Ten eerste is er een oververtegenwoordiging van jongeren met een jeugdzorgverleden in de armoedecijfers (POD Maatschappelijke Integratie, 2015). Uit onderzoek naar de link tussen jeugdhulp en armoede blijkt dat kinderen en jongeren die opgroeien in een gezin dat kampt met kansarmoede vier keer meer kans hebben om in contact te komen met jeugdhulp dan andere kinderen (Caritas Vlaanderen, 2016). Het onderzoek van Caritas naar de financiële redzaamheid van jeugdhulpverlaters toont aan het voor jongeren die de jeugdhulp verlaten om financiële redenen moeilijker is om de stap naar zelfstandigheid te zetten (Caritas Vlaanderen, 2018).

Ten tweede wordt er verwacht dat de jongeren meteen volledig zelfredzaam zijn op achttienjarige leeftijd, terwijl ze in een kwetsbare positie zitten en met heel wat structurele drempels geconfronteerd worden. Ten derde is er weinig afstemming tussen jeugdzorg en andere hulpverlening en is er onvoldoende sprake van een integrale aanpak georganiseerd vanuit de vragen van jongeren zelf (POD Maatschappelijke Integratie, 2015).

Het samenwerkingsverband tracht structureel armoede te bestrijden door een oorzaak van armoede bij de doelgroep weg te nemen, namelijk onvoldoende begeleiding en ondersteuning bij de overstap van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Er waren twee factoren die de samenwerking en nieuwe werkwijze succesvol maakten. Ten eerste gingen de organisaties aan de slag vanuit cliëntparticipatie. Het Sociaal Huis in Mechelen paste hun werkwijze aan vertrekkende vanuit de aanbevelingen van de jongeren. Ten tweede was de preventieve en anticiperende werking van het samenwerkingsverband een grote meerwaarde. De betrokken organisaties leerden elkaar beter kennen en stemden hun werking op elkaar af waardoor jongeren sneller hulp kunnen krijgen (POD Maatschappelijke Integratie, 2015).

Een nieuwe werkwijze

Het Sociaal Huis in Mechelen ging, met ondersteuning van de samenwerkingspartners, effectief aan de slag met de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' wat resulteerde in een nieuwe werkwijze. Naast de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' kwamen er vanuit het samenwerkingsverband aanvullingen op de aanbevelingen. De nieuwe werkwijze geldt voor alle Mechelse jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Sinds de opstart van het samenwerkingsverband werkt het Sociaal Huis in Mechelen meer proactief en outreachend om de kans waarop de jongeren in armoede belanden zo veel mogelijk te reduceren (POD Maatschappelijke Integratie, 2015).

De Federale Prijs Armoedebestrijding

In 2016 ontvingen Jeugdzorg Emmaüs Mechelen, Cachet vzw en Sociaal Huis Mechelen naar aanleiding van hun samenwerking en werkwijze de Federale Prijs Armoedebestrijding binnen het thema strijd tegen kinderarmoede (POD Maatschappelijke Integratie, 2016a).

De 'Ronde van Vlaanderen': Momentum om het louter Mechelse te overstijgen

Na het winnen van de Federale Prijs Armoedebestrijding werd er een zogenaamde 'Ronde van Vlaanderen' georganiseerd.

De verschillende betrokken partijen hielden in elke Vlaamse centrumstad een toonmoment met getuigenissen van jongeren en gaven informatie over de nieuwe werkwijze. Dit met de bedoeling om ook buiten Mechelen een impact te hebben. Idealiter kunnen op die manier cruciale hindernissen voor jongeren uit de jeugdzorg op grote schaal worden verlaagd. In totaal werden hiermee een 600-tal deelnemers bereikt (Vaes, z.d.). Uit de ervaringen die de betrokken organisaties opdeden in het kader van dit traject bleek dat lokale samenwerkingen tussen jeugdzorgactoren en de sociale dienst van een OCMW noodzakelijk zijn om jongeren uit de jeugdzorg dezelfde kansen te bieden dan leeftijdsgenoten (VIEWZ & Vaes, z.d.).

De 'Ronde van Vlaanderen' werd niet georganiseerd vanuit het idee om de andere OCMW 's te zeggen hoe ze het moeten aanpakken, maar wel om te tonen dat het ook anders kan (M. Vaes, persoonlijke communicatie, 7 februari 2024).

3. DE AANBEVELINGEN UIT 'SUR MA ROUTE': EEN STARTPUNT IN PLAATS VAN EEN EINDPUNT

Het laatste hoofdstuk van 'Sur ma Route' omschrijft de concrete aanbevelingen gericht naar OCMW 's om de overgang van jeugdzorg naar volwassenheid te faciliteren (Cachet vzw & Clé, 2015). Het Sociaal Huis paste zijn werkwijze aan en baseerde zich hiervoor op aanbevelingen uit 'Sur ma Route' en op de aanvullingen die in samenwerking met De Aanzet CBAW werden geformuleerd.

3.1 Welke aanbevelingen werden er geformuleerd in 'Sur ma Route'?

In 'Sur ma Route' werden acht aanbevelingen geformuleerd, voornamelijk gericht naar OCMW 's, die de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid kunnen faciliteren, namelijk:

- *"Het garanderen van een sociale woning of een huurtoelage voor wie de jeugdzorg verlaat."*
- *"Het automatisch toekennen van een installatiepremie vanuit het OCMW."*
- *"De mogelijkheid bieden om samen te wonen met een partner, vriend of familie, zonder een deel van de uitkering of leefloon te verliezen."*
- *"Afzien van het inkomstenonderzoek bij de ouders van jongvolwassenen die met een plaatsingsverleden bij het OCMW aankloppen en die aangeven dat het betrekken van de ouders voor hen te moeilijk of zelfs ondenkbaar is."*
- *"Vrijwaren van het spaargeld bij beslissingen over de toekenning en bij het bepalen van het bedrag van het leefloon."*
- *"Toekenning van een persoonlijk budget voor uitgaven in het kader van bijvoorbeeld opleiding, vrijetijdsbesteding en extra ondersteuning (gekoppeld aan begeleidingstrajecten)."*
- *"Een automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen."*

- *"Ook wanneer studietrajecten langer dan verwacht duren, of worden onderbroken, moeten deze jongvolwassenen een beroep kunnen doen op een studietoelage en een leefloon."*

(Cachet vzw & Clé, 2015, p. 125)

3.2 Welke aanvullingen werden er geformuleerd in overleg tussen het Sociaal Huis in Mechelen en De Aanzet CBAW?

Naast deze acht aanbevelingen werden er naar aanleiding van overleg tussen het Sociaal Huis in Mechelen en De Aanzet CBAW nog negen aanvullingen geformuleerd, namelijk:

- *"Beschikbaarheid van een woning in Mechelen om een cohousingformule op te starten."*
- *"Huurwaarborgen blijven toekennen."*
- *"Als een jongere gaat samenwonen met een partner met een inkomen, kan dat leiden tot verrekening van het leefloon en dat is vaak risicovol omdat jongeren zo financieel afhankelijk worden gemaakt van soms nogal dubieuze partners."*
- *"Jongeren die leefloon krijgen en daarnaast wat bijwerken, krijgen dat te veel verrekend en dat helpt de motivatie om te werken ook niet echt vooruit."*
- *"Tewerkstelling als leerwerknemer is super belangrijk, vooral als ze schoolmoe zijn."*
- *"Soms gaat er een minderjarige ook al alleen wonen en dan zou een tewerkstelling als leerwerknemer ook een grote meerwaarde zijn."*
- *"BZW verzorgt budgetbeheer tot ze 18 jaar zijn, terwijl dat daarna ook vaak hoogstnoodzakelijk is."*
- *"Een vaste contactpersoon bij het Sociaal Huis is een grote meerwaarde."*
- *"Het zou voor hen super zijn, moesten alle jongeren bij 2 of 3 vaste MA's terecht komen en dat er al een paar maanden voor het verlaten van de instelling een contact is tussen de jongere en de MA (in plaats van op hun 18de zelf de stap te moeten zetten)."*

(Sociaal Huis Mechelen, 2015)

3.3 Hoe werden de aanbevelingen en aanvullingen omgezet in de praktijk?

Het Sociaal Huis in Mechelen hanteerde grofweg drie strategieën om een aantal aanbevelingen uit 'Sur ma Route' om te zetten in de praktijk. Naast de drie strategieën zijn er een aantal andere aanbevelingen en aanvullingen die gaandeweg verankerd werden in de algemene werking van het Sociaal Huis. Andere cliënten kunnen hier ook beroep op doen. De nieuwe werkwijze geldt voor alle jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. In de praktijk komen de jongeren terecht bij het Sociaal Huis via De Aanzet CBAW of via Jeugdorp (Kaizen). Aangezien De Aanzet CBAW al van bij de start van 'Sur ma Route' betrokken was, ze meewerkten aan het omzetten van de aanbevelingen en aangezien ik tijdens mijn stage voornamelijk in contact kwam met de Aanzet CBAW als dienst koos ik ervoor om mij hierin te verdiepen. Ongeacht vanuit welke organisatie de jongeren doorverwezen worden, is de werkwijze in grote lijnen gelijklopend.

3.3.1 Drie strategieën om de aanbevelingen en aanvullingen om te zetten in de praktijk

3.3.1.1 Hulpverlening in elkaar schuiven

Ten eerste schoven het Sociaal Huis in Mechelen en De Aanzet CBAW van Jeugdzorg Emmaüs Mechelen hun hulpverlening in elkaar. Uit 'Sur ma Route' en het bijhorende toonmoment bleek dat jongeren het moeilijk vonden om de eerste stap naar het Sociaal Huis te zetten. Het Sociaal Huis koos ervoor om maatschappelijk assistenten van een algemeen begeleidingsteam te koppelen aan de jongeren en de begeleiders van CBAW De Aanzet. Zo ontstond er een directe communicatielijn tussen beide organisaties. De jongeren komen via de begeleiding van De Aanzet CBAW rechtstreeks in contact met een maatschappelijk assistent van het Sociaal Huis die hun **vaste aanspreekpunt vormt doorheen het hele traject** (Vaes, z.d.). Binnen het Sociaal Huis worden zij de **referentiemaatschappelijkwerkers** voor de jongeren van De Aanzet genoemd.

Om de drempel voor de jongeren nog verder te verlagen, geven de referentiemaatschappelijkwerkers ook **infomomenten** in de leefgroepen. De jongeren leren hierdoor de maatschappelijk assistenten en het aanbod van het Sociaal Huis al kennen **voor ze de achttienjarige leeftijd bereiken** (Vaes, z.d.).

3.3.1.2 Discretionaire ruimte maximaal benutten en een positieve invulling geven aan de signaalfunctie

Ten tweede besliste het Sociaal Huis om hun discretionaire ruimte maximaal te gaan benutten en een positieve invulling te geven aan hun signaalfunctie. Twee voorbeelden hiervan zijn de publicatie van de FAQ's (Frequently Asked Questions) door de Programmatorische Federale Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (POD MI) en de werkwijze in verband met studietrajecten (Vaes, z.d.).

De publicatie van drie FAQ's: installatiepremie, onderhoudsplicht en cohousing

Een aantal aanbevelingen uit 'Sur ma Route' toonden aan dat er meer nood was aan maatwerk. Concreet gaat het dan bijvoorbeeld over volgende aanbevelingen: het automatisch toekennen van de installatiepremie, cohousing toestaan zonder een deel van de uitkering of leefloon te verliezen en afzien van het inkomstenonderzoek van de ouders. Dit zijn zaken die elk OCMW kan verwezenlijken binnen de basiswetgeving door gebruik te maken van de discretionaire ruimte (Vaes, z.d.).

Na overleg met de POD MI, werden er voor deze drie aanbevelingen drie bijhorende FAQ's gepubliceerd op de website van de POD MI. Deze FAQ's leggen vast hoe de basiswetgeving geïnterpreteerd dient te worden. In Mechelen werden de drie bovenstaande aanbevelingen via de FAQ's in de praktijk gebracht (Vaes, z.d.). Vanuit het Sociaal Huis merkt men dat de FAQ's van de POD MI nog niet door alle OCMW 's gekend zijn en worden toegepast (VIEWZ & Vaes, z.d.).

De FAQ over de **installatiepremie** beschrijft dat een jongere die in een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand of in een vorm van begeleid zelfstandig wonen verblijft, kan beschouwd worden als ex-dakloze voor de toekenning van een installatiepremie (POD Maatschappelijke Integratie, 2016d).

In de FAQ over onderhoudsplicht beschrijft men dat het OCMW kan **afzien van de onderhoudsplicht** bij de ouders als een jongere geplaatst is in een voorziening van Bijzondere Jeugdzorg of uit dergelijke voorziening komt (POD Maatschappelijke Integratie, 2016c) .

De FAQ over leefloon in geval van cohousing geeft een antwoord op de vraag of jongeren die uit een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand komen en die willen samenwonen in de vorm van cohousing, beschouwd kunnen worden als alleenstaande. Als het OCMW na het sociaal onderzoek beslist dat het samenwonen geen economisch-financieel voordeel biedt, zal de **categorie 'alleenstaande' toegekend worden, ook al doet de jongere aan cohousing** (POD Maatschappelijke Integratie, 2016b).

Werkwijze in verband met studietrajecten die langer duren

Uit de aanbeveling in verband met de studietrajecten, bleek eveneens dat de trajecten meer op maat van de jongere gemaakt moesten worden (Vaes, z.d.). Omtrent deze aanbeveling werd er geen FAQ geschreven, maar het Sociaal Huis in Mechelen schreef hier wel interne richtlijnen voor uit (Sociaal Huis Mechelen, 2023a). Tijdens mijn stage merkte ik dat er nog veel kansen gegeven konden worden als de reden waarom een traject langer duurt goed gemotiveerd kon worden.

3.3.1.3 Het patrimonium creatief besteden

Ten derde trachtte het Sociaal Huis om hun patrimonium creatief te gaan besteden. Een van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' was: **"Het garanderen van een sociale woning of huurtoelage voor wie de jeugdzorg verlaat."** Aanvankelijk trachtte het Sociaal Huis voorrang te bekomen op een sociale woning voor deze doelgroep. Wettelijk gezien bleek dit op dat moment niet evident.

Er werd beslist om het over een andere boeg te gooien omdat het voor de jongeren vooral belangrijk was om eenvoudiger een betaalbare woning te kunnen vinden, bij voorkeur in een systeem waarbij ze niet onmiddellijk volledig zelfstandig moesten wonen (Vaes, z.d.). Het Sociaal Huis renoveerde twee rijhuizen uit eigen patrimonium voor **cohousingprojecten**. In 2017 opende het cohousingproject in de Augustijnenstraat. In 2018 werd er met het project Caputsteen een cohousingproject geopend dat onderdak biedt aan twee tienerouders (Cachet vzw et al., 2021).

Sinds 2024 is er een nieuw Lokaal Toewijzingsreglement voor sociale woningen uit het patrimonium van de woonmaatschappij in het werkingsgebied Mechelen-Willebroek. In het nieuwe **lokaal toewijzingsmodel** zijn er; naast de standaard toewijzingen, interne mutaties en doelgroepenplannen; 20% van de plaatsen voorbehouden voor versnelde toewijzingen te verdelen over vijf verplichte doelgroepen. Jongeren uit de jeugdzorg behoren tot een van deze doelgroepen en zullen in de praktijk dus sneller een sociale woning toegewezen krijgen (Sociaal Huis Mechelen, 2024c).

Om op het huuraanbod vanuit het patrimonium (of op de privémarkt) in te gaan, moet er een **huurwaarborg** betaald worden (POD Maatschappelijke Integratie, z.d.) Het Sociaal Huis kan hier bij ondersteunen door de huurwaarborg te betalen. De jongere moet deze via een afbetalingskader maandelijks terugbetalen aan het Sociaal Huis (Sociaal Huis Mechelen, 2024d).

3.3.2 Implementatie van de andere aanbevelingen en aanvullingen binnen het algemene aanbod van het Sociaal Huis in Mechelen

3.3.2.1 Kader thematische hulpgelden en budgetten zoals cultuurparticipatie

De aanbevelingen over de **toekenning van een persoonlijk budget** voor uitgaven in het kader van bijvoorbeeld opleiding, vrijetijdsbesteding en extra ondersteuning (gekoppeld aan begeleidingstrajecten) en een **automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen** worden onder andere toegepast via het kader voor thematische hulpgelden en andere budgetten zoals dat van cultuurparticipatie.

In 2019 implementeerde het Sociaal Huis een nieuw kader voor hulpgelden die aan mensen in armoede toegekend kunnen worden om zaken te bekostigen die noodzakelijk zijn voor een menswaardig leven maar die ze niet zelf kunnen betalen.

De focus van dit kader ligt vooral op het verhogen van de snelheid om hulp gelden die passen binnen het traject toe te kennen en op het verminderen van de bijhorende administratie. Een aantal voorbeelden van hulp gelden uit die lijst zijn een hulp geld voor een bed met matras en beddengoed, voor sessies bij een psycholoog, voor de kosten van babyvoeding, voor basishuisraad voor kwetsbare doelgroepen (zoals jongeren met een jeugdzorgverleden) die in een tussenwoonvorm verblijven, ... (Sociaal Huis Mechelen, 2019).

Tijdens mijn stage kwam ik regelmatig in contact met het budget voor cultuurparticipatie. Dit is een jaarlijks budget van € 200 dat ingezet kan worden voor allerlei zaken die met vrije tijd te maken hebben, zoals de aankoop van een fitnessabonnement, een abonnement bij Planckendael, ...

3.3.2.2 Verrekening van inkomsten en spaargelden

Het OCMW moet zowel met **eigen inkomsten van cliënten**, als met **inkomsten van een partner waarmee de cliënt samenwoont**, rekening houden (Sociaal Huis Mechelen, 2024b). Sinds 1/05/2024 is er een bedrag van € 303,42 per maand socio-professionele vrijstelling voor inkomsten uit arbeid. Inkomsten die hoger dan dit bedrag liggen, worden verrekend (POD Maatschappelijke Integratie, 2024). Uit mijn stage-ervaring blijkt dat het Sociaal Huis de relatie van de jongere een tijdje kan aanzien als er een vermoeden is dat de relatie niet duurzaam is. Inkomsten van de partner worden op dat moment nog niet verrekend om de jongere niet in een afhankelijkheidspositie te plaatsen.

Spaargelden tot een bedrag van € 6200 worden voor geen enkele cliënt verrekend. Vanaf dat bedrag overschreden is, is er een vastgesteld percentage per inkomensschijf dat verrekend wordt (Sociaal Huis Mechelen, 2024b).

3.3.2.3 Budgetbeheer

Als jongeren de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben, kunnen ze vanuit de jeugdzorg vaak niet meer rekenen op **beheer van hun budget** omdat ze vanaf dan zelf hun inkomsten ontvangen. In het Sociaal Huis is er een team dat bestaat uit zowel een backoffice als frontoffice. Ze zijn verantwoordelijk voor schuldhulpverlening. Jongeren die leefloon krijgen, kunnen via hun maatschappelijk werker van het algemeen begeleidingsteam in contact komen met een backoffice maatschappelijk werker voor budgetbeheer. Jongeren uit de jeugdzorg worden steeds prioritair opgestart en komen dus niet op de wachtlijst te staan.

De maatschappelijk werker uit het algemeen begeleidingsteam blijft het vaste aanspreekpunt voor de jongere en de maatschappelijk werker van de backoffice legt de focus op het beheren van het budget (Sociaal Huis Mechelen, 2023c).

3.3.2.4 Trajecten met oog op tewerkstelling

Het Sociaal Huis biedt verschillende trajecten met oog op tewerkstelling aan waaronder **tewerkstelling via artikel 60 als leerwerknemer** (Sociaal Huis Mechelen, 2024a). Als jongeren vastlopen of vastgelopen zijn in hun leerloopbaan en extra ondersteuning nodig hebben, worden ze doorverwezen naar de leerwinkel. Dit is een plaats waar elke Mechelaar vanaf 15 jaar met een leerwens of -vraag terecht kan voor neutrale, autonome en onafhankelijke leerloopbaanbegeleiding en informatie (Sociaal Huis Mechelen, 2023b).

4. DE OVERGANG VAN JEUGDZORG NAAR ZELFSTANDIGHEID

Het doel van dit hoofdstuk is om de nodige achtergrondinformatie te bieden over de doelgroep en de levensfase waarbinnen jongeren de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid maken. De theoretische inzichten die aangehaald worden, verduidelijken waarom het belangrijk is dat de aanbevelingen en aanvullingen geïmplementeerd werden.

4.1 De adolescentieperiode: Transitie naar volwassenheid

4.1.1 Wat is de (uitgestrekte) adolescentieperiode?

'Adolescentie' is afkomstig van het Latijnse werkwoord 'adolescere', wat 'opgroeien' betekent. In de tijdspanne van 12 tot 25 jaar, groeien adolescenten op. Hiervoor doorlopen ze ontwikkelingsstaken die in verschillende subfases centraal staan. Algemeen bekeken, gaat het over het afronden van een opleiding, een job vinden, zelfstandig gaan wonen, ontdekken wie ze zijn, een partner vinden en ontwikkelen tot goed geïnformeerde burgers (Meeus, 2019).

De Amerikaanse onderzoeker Arnett deed in de jaren 2000 onderzoek naar 'emerging adulthood'. Hij stelde destijds een nieuwe benadering van ontwikkeling voor de periode tussen de late tiener- en twintigerjaren voor, met de nadruk op de leeftijd van 18-25 jaar. Demografische veranderingen in die periode zoals het uitstellen van het huwelijk en ouderschap, zorgden ervoor dat de late tienerjaren en de vroege twintiger jaren niet simpelweg een korte periode van overgang naar volwassenheid konden zijn. Het evolueerde naar een aparte periode in de levensloop die typisch is

voor jongeren in geïndustrialiseerde samenlevingen en die gekenmerkt wordt door verandering en het verkennen van mogelijke richtingen in het leven (Arnett, 2000).

Het onderzoek van Meeus bevestigt dat er de afgelopen jaren, voornamelijk in moderne en welvarende westerse maatschappijen, ook (andere) demografische ontwikkelingen plaatsvonden die van de adolescentie een uitgestrekte levensfase maakten. Jongeren studeren langer, blijven langer thuis wonen, hebben langer de tijd om definitieve keuzes te maken over relaties die ze aangaan, ... (Meeus, 2019).

Arnett beschreef in zijn onderzoek dat emerging adulthood enkel in culturen bestaat die jongeren een langere periode van onafhankelijke rolverkenning toestaan tijdens de late tiener- en twintigerjaren. Ontluikende volwassenheid is hierdoor cultureel bepaald en niet universeel en onveranderlijk. In sommige sterk geïndustrialiseerde landen kunnen leden van minderheidsculturen culturele gebruiken hebben die leiden tot een kortere periode van ontluikende volwassenheid of helemaal geen ontluikende volwassenheid (Arnett, 2000).

Jongvolwassenen in de jeugdzorg hebben vaak niet die extra tijd om volwassen te worden. In tegendeel, ze zijn vaak met heel andere zaken bezig dan hun leeftijdsgenoten. Voor hen is de adolescentie een periode waarin ze worden klaargestoomd om na uitstroom in de jeugdzorg op eigen benen te staan. De hoge verwachtingen en verantwoordelijkheden waar ze al op jonge leeftijd mee geconfronteerd worden, verhinderen dat ze 'gewoon' jong kunnen zijn en brengen op die manier andere ontwikkelingstaken in het gedrang (Cachet vzw & Clé, 2015). Dit impliceert dat jongeren die opgroeien in de jeugdzorg een kortere periode van ontluikende volwassenheid of helemaal geen ontluikende volwassenheid ervaren.

Jongeren die vanuit de jeugdhulp de stap zetten naar volwassenheid staan dus voor een immense opdracht. Als ze geconfronteerd worden met een zwangerschap staan voor een dubbele opdracht. Enerzijds trachten zij hun leven en het op eigen benen staan in goede banen te leiden. Anderzijds is er ook de dimensie die ouderschap met zich meebrengt waar ze een invulling aan moeten geven (Cachet vzw et al., 2021).

Tijdens mijn stage volgde ik een 18-jarig meisje op. Ze was op het moment van haar aanvraag voor leefloon drie maanden zwanger en woonde samen met haar partner. Ze hebben allebei een verleden in jeugdzorg en moeten nog een verwerkingsproces afleggen. Hoewel ze erg blij zijn met de komst van hun kindje, komen er veel extra verantwoordelijkheden bij kijken en heeft het hun leven drastisch en in een sneltempo veranderd. Ze moeten binnenkort school, hun relatie, een huishouden,

hun financiën, hun sociaal netwerk,... en de zorg voor hun kindje combineren. Ze vertellen vaak dat ze het gevoel hebben niet meer jong te kunnen zijn en dat ze zich hierdoor geïsoleerd voelen van leeftijdsgenoten. Ze geven aan tijd tekort te komen.

4.1.2 Als adolescent volwassen worden in de jeugdhulp: waarin verschilt dit van een jeugd buiten de jeugdhulp?

Echt diepgaand begrijpen op welke manier jongeren opgroeien in de jeugdhulp kan enkel wanneer je het zelf hebt meegemaakt. Er zijn heel wat onderzoeken en publicaties, zoals 'Sur ma Route', die vertrekken vanuit de ervaringen van de jongeren, zij die het beste weten waar het in de kern over gaat. In 2017 voerde SOS Kinderdorpen in samenwerking met Cachet vzw eveneens een onderzoek dat vertrekt vanuit dit perspectief. Men onderzocht de ervaringen van jongeren die opgroei(d)en in de jeugdhulp en ging op zoek naar wat het voor jongeren moeilijk maakt wanneer ze de stap naar het volwassen -en zelfstandig leven moeten zetten. Dit met als doel om na te gaan wat er in de jeugdhulp beter kan zodat jongeren in de jeugdhulp kunnen opgroeien zoals andere jongeren (Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017).

De onderzoekers van SOS Kinderdorp en Cachet vzw stelden zich eerst de vraag hoe kinderen en jongeren opgroeien in een 'doorsnee' gezin. Ondanks dat 'doorsnee' een relatief begrip is, onderscheidde ze enkele kenmerken die voor de meeste gezinnen gelden, namelijk:

- Een vaste en veilige woonplaats die kinderen en jongeren hun thuis kunnen noemen.
- Jongeren worden ondersteund en gestimuleerd in hun schoolcarrière en krijgen kansen om zich op verschillende levensdomeinen te ontplooiën.
- Jongeren krijgen de ruimte om gaandeweg een netwerk op te bouwen.
- Voor de meeste jongeren verloopt het proces van op eigen benen staan stapsgewijs, waarbij ze weten dat ze onvoorwaardelijk op hun gezin kunnen terugvallen.

(Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017)

Vergeleken met de leefwereld en realiteit van de bevroagde jongeren uit de jeugdhulp, werd er vastgesteld dat zij vaak een aantal zaken missen om te kunnen opgroeien tot zelfzekere en zelfstandige volwassenen:

- **Jongeren die opgroeien in een jeugdhulpvoorziening verlangen naar een thuisgevoel:** Ook al is de thuissituatie onvolmaakt, het blijft een breuk. Uit het onderzoek blijkt dat die breuk zich vaak herhaalt. Dit zorgt voor problemen met hechting, vertrouwen en maakt het voor jongeren erg moeilijk om zich nog ergens thuis te kunnen voelen (Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017). Een jongere die ik tijdens mijn stage opvolgde, werd op elfjarige leeftijd uit huis geplaatst omwille van een verontrustende opvoedingssituatie. Dit verliep heel ingrijpend. Doorheen haar tienerjaren verbleef ze in een tiental verschillende voorzieningen. Ze wil binnenkort graag alleen gaan wonen met haar partner om eindelijk terug een plaats te hebben die ze haar thuis kan noemen.

- **Jongeren verlangen naar mensen die hen het gevoel geven dat ze er mogen zijn:** De jongeren hebben nood aan betrouwbare en voorspelbare relaties, binnen en buiten de jeugdhulp, die onvoorwaardelijke steun bieden in functie van wat het beste voor hen is (Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017).
- **Jongeren willen dat er in hen geloofd wordt om wie ze zijn en verlangen naar een jeugd zonder vooroordelen:** De beeldvorming over jongeren in de jeugdhulp hindert het opbouwen van relaties, heeft een invloed op hun schoolcarrière, ondermijnt het zelfvertrouwen, zorgt voor schaamte en maakt het zelfs moeilijk om een woning en job te vinden. Maar liefst vier op tien jongeren heeft het gevoel dat die stempel hen verhindert om zichzelf te kunnen zijn. Jongeren willen dat er in plaats van de stigma's een fundamenteel geloof is in hun talenten, interesses en mogelijkheden (Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017).
- **Jongeren verlangen naar menselijke relaties waar ze ook nadien op kunnen terugvallen:** Veel jongeren hebben niemand om op terug te vallen. Die eenzaamheid is een symptoom van een onderliggend probleem, namelijk dat kinderen en jongeren die opgroeien in de jeugdhulp minder duurzame en betrouwbare relaties opbouwen dan hun leeftijdsgenoten. Enerzijds beginnen ze al met een achterstand omdat ze in de jeugdhulp terechtkomen omwille van hun moeilijke gezinssituatie. Anderzijds zijn er elementen in de werking van de jeugdhulp die het opbouwen van een duurzaam netwerk belemmeren. Bovendien verliezen ze bij het verlaten van de jeugdhulp vaak het enige netwerk dat ze nog hebben (Cachet vzw & SOS Kinderdorpen, 2017).

Een jongere die ik tijdens mijn stage opvolgde, was thuis niet meer welkom. Hij verbrak het contact met zijn gezin. Hij had geen andere netwerkfiguren waarbij hij terecht kon en was hierdoor enige tijd dakloos. Ondertussen woont hij alleen in een sociale woning. Zijn netwerk is nog steeds beperkt waardoor hij zich vaak erg eenzaam voelt. Hij heeft het gevoel dat hij op niemand kan terugvallen, geen echte thuis heeft en tien keer harder zijn best moet doen om zijn dromen te realiseren.

4.2 Het kantelpunt van minderjarigheid naar meerderjarigheid:

Transitie van jeugdhulp naar volwassenenhulp

In het midden van de adolescentieperiode vindt er een belangrijk juridisch moment van volwassenheid plaats, namelijk het bereiken van de 18-jarige leeftijd waardoor jongeren meerderjarig worden. Dit heeft ook implicaties voor het verloop van hun hulpverleningstraject.

4.2.1 Wat verandert er allemaal in hulpverleningslandschap wanneer de jongere meerderjarig wordt?

Voor jongeren in de jeugdhulp zijn er drie opties wanneer ze meerderjarig worden, namelijk voortgezette jeugdhulp, ondersteuning vanuit het hulpaanbod voor volwassenen of geen beroep meer doen op hulpverlening. Het actieplan jongvolwassenen van 2017, dat inzet op de continuïteit van jeugdzorg, omschrijft dat

elke 18-jarige die de jeugdhulp verlaat in elk van de drie bovenstaande opties een ondersteuningsplan jeugdhulp heeft dat de transitie naar zelfstandig leven op verschillende levensdomeinen in kaart brengt (Agentschap Jongerenwelzijn, z.d.).

Voortgezette jeugdhulp

De eerste optie die jongeren in de jeugdhulp hebben wanneer ze 18 jaar worden, is om een aanvraag in te dienen voor voortgezette jeugdhulp waardoor ze langer beroep kunnen doen op jeugdhulp (Agentschap Jongerenwelzijn, z.d.). Gedurende de afgelopen jaren werd de leeftijd voor voortgezette jeugdhulp opgetrokken naar 25 jaar met als doel de overgang naar zelfstandigheid vlotter te laten verlopen. Uit cijfers van Opgroeien blijkt dat jongeren die opgroeien in de jeugdhulp steeds meer op eigen vraag een beroep doen op voortgezette jeugdhulp (Opgroeien & Heselmans, 2021).

Ondersteuning vanuit het hulpaanbod voor volwassenen

De tweede optie is om ondersteuning te krijgen vanuit het hulpaanbod voor volwassenen (Agentschap Jongerenwelzijn, z.d.). Jongeren in de overgang van jeugdhulp naar volwassenheid maken zo ook de overgang van jeugdhulp naar volwassenenhulp. Waar ze voor hun 18de beroep deden op jeugdhulp komen ze vanaf hun 18de in aanmerking voor organisaties in het ruimere welzijnsveld, zoals het CAW, VDAB, CGG, mutualiteiten, woonmaatschappij, ... Ook het OCMW is een van de belangrijke organisaties binnen de volwassenenhulp (Cachet vzw & Clé, 2015).

Een reden waarom achttien jaar worden vaak een struikelblok vormt, is omdat de zorg vanuit de gestructureerde omgeving van de jeugdhulp plots wegvalt. Ze komen terecht in de volwassenhulpverlening, wat voor hen aanvoelt als een ongestructureerde wereld waar ze zelf de volledige verantwoordelijkheid over hun eigen levenskeuzes krijgen. Voor heel wat jongvolwassenen is dat contrast te groot. Ze hebben vaak ondersteuning nodig op verschillende levensdomeinen. Daar loopt het nog vaak mis (Departement Zorg, 2014).

Voor veel jongeren is het hulpverleningslandschap voor volwassenen een mistig landschap. Ondanks dat er folders, websites, campagnes, wegwijzers en eerstelijnsdiensten zijn, lopen heel wat jongeren verloren in hun zoektocht naar gepaste ondersteuning (Cachet vzw & Clé, 2015). Als ze de weg eenmaal gevonden hebben naar de volwassenhulpverlening botsen ze vaak op lange wachtlijsten voordat ze beroep kunnen doen op de gepaste hulp. Steven Omblets omschrijft een wachtlijst als cynisch, vernederend en schadelijk. Met het begrip 'wachtschade' stelt hij dat het wachten op hulp schade veroorzaakt die ook aangepakt zal moeten worden (Omblets, 2022).

Een jongere die ik tijdens mijn stage opvolgde, wacht bijvoorbeeld al jaren op een specifieke therapie die nodig is om haar trauma te verwerken. Ze wilde die therapie jaren geleden al opstarten. Naast de wachtlijsten die er voor die specifieke therapie zijn, botste ze ook op het prijskaartje van dergelijke hulpverlening. Nu ze weet dat het Sociaal Huis de kosten ten laste kan nemen, kan ze starten met de therapie van zodra er een plekje voor haar vrij is.

Verlaten van de hulpverlening

De derde optie is dat jongeren kunnen beslissen dat ze geen hulp meer nodig hebben of wensen (Agentschap Jongerenwelzijn, z.d.). Er kunnen drie types van zorgverlaters onderscheiden worden. De eerste groep wordt 'those moving on' genoemd en doorliepen een goede transitie van jeugdzorg naar zelfstandigheid. De tweede groep zijn de 'survivors' of overlevers. Zij ervaren hindernissen op maatschappelijk en relationeel niveau tijdens de overgangperiode, maar werken deze weg door te kunnen terugvallen op intrinsieke motivatie en een sociaal netwerk. De derde groep wordt de strugglers genoemd. Voor hen is de transitieperiode een aaneenschakeling van strubbelingen. Uit het onderzoek van Van Audenhove blijkt dat slechts een kleine minderheid tot de 'strugglers'-groep behoort. Ze zijn laaggeschoold, niet of weinig geïntegreerd in de arbeidsmarkt, hebben financiële problemen en ervaren barrières op individueel en relationeel niveau zoals psychische problemen, de afwezigheid van hechte bindingen,... Hun maatschappelijke positie kan als precair beschouwd worden (Van Audenhove, 2019).

4.2.2 De kloof tussen jeugdhulp en volwassenenhulp

Zoals hierboven beschreven, kan de 18de verjaardag een kantelpunt zijn waarop jongeren die in de jeugdzorg verbleven de hulpverlening de rug toe keren. Heel wat jongeren vallen daarna door de mazen van het hulpverleningsnet. In het werkveld merkt men bijvoorbeeld dat een grote groep jongeren tussen 18 en 25 jaar die de jeugdzorg verlaten nadien in de dak- en thuisloosheid belanden. Zo ook Jordy en Miranda, twee jongeren die thuisloos werden na een verleden in de jeugdzorg. De achttienjarige Miranda leefde op een boot in obscuur gezelschap en werd in 2008 dood aangetroffen in Antwerpen. De negentienjarige Jordy overleed in 2016 eenzaam en uitgeput in een tentje aan de Gentse Blaarmeersen. Jordy en Miranda behoren tot een groep jongeren waarvan men niet weet waar ze na het verlaten van de jeugdzorg op hun 18de terechtkomen (Serrien, 2019).

Wat er met hen gebeurde, bracht niet enkel heel wat teweeg bij de hulpverlening, maar ook op beleidsniveau kregen hun verhalen heel wat aandacht. De overheid stelde het actieplan jongvolwassenen en het globaal plan dak- en thuisloosheid op

met als doel trachten te voorkomen dat er nog Jordy's of Miranda's zouden volgen (Serrien, 2019).

De verhalen van Jordy en Miranda tonen hoe jongeren, in een cruciale levensfase zoals de transitie naar meerderjarigheid waarin ze in een verhoogde mate maatschappelijk kwetsbaar zijn, in de marge van de samenleving terechtkomen. Ze tonen dat er een kloof is tussen jeugdhulp en volwassenenhulp en dat er betere hulptrajecten voor jongvolwassenen moeten komen (Serrien, 2017).

4.3 Obstakels die het parcours naar zelfstandigheid bemoeilijken

Jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid botsen op heel wat obstakels tijdens hun traject. Ze worden geconfronteerd met uitdagingen op verschillende levensdomeinen waar ze niet tegen opgewassen zijn en waarop de samenleving geen toereikend antwoord biedt (Pieters et al., 2017). Heel wat obstakels blijken dus van structurele aard te zijn.

4.3.1 De lastige zoektocht naar eigen stekje

Een eigen woonst vinden is een eerste belangrijke en ook meteen een moeilijke stap om alleen te kunnen gaan wonen. Een woning kan ook een voorwaarde zijn voor er bepaalde hulpverlening wordt opgestart. Als jongeren geen stekje vinden, zijn ze genoodzaakt om tijdelijk terug thuis te gaan wonen of elders onderdak te zoeken (Cachet vzw & Clé, 2015).

Ondanks dat wonen een grondrecht is in België slagen veel mensen er niet in om een betaalbare woning te vinden. Zelf een woning kopen is vaak te duur en ook de huurprijzen stegen de afgelopen jaren in een sneltempo. Het belang van en de nood aan sociale woningen is bijzonder hoog, alsook de wachtlijst. David de Vaal en Ilse Paepe groeiden op in een sociale woonwijk en getuigen dat dit net één van de belangrijkste redenen was dat zij sociale mobiliteit gekend hebben (De Vaal & Paepe, 2022).

4.3.2 Eenzaamheid

Eenzaamheid blijkt een van de grootste en meest traumatische struikelblokken voor jongeren die alleen gaan wonen. De gevoelens van fundamentele eenzaamheid hebben ook op lange termijn een diepe impact. Heel wat jongeren zouden graag in de eerste periode dat ze alleen gaan wonen, cohousen met een vriend of vriendin. Dit is een win-winsituatie omdat het zowel interessant is op budgettair vlak als een buffer kan zijn tegen eenzaamheid. Wie aangewezen is op een uitkering of leefloon verliest vaak een aanzienlijk deel van zijn inkomsten wanneer hij samenwoont, wat cohousing tussen jongeren bemoeilijkt (Cachet vzw & Clé, 2015).

4.3.3 Nieuwe taken en verantwoordelijkheden

Wie op jonge leeftijd alleen gaat wonen, zonder op een netwerk te kunnen terugvallen, raakt overweldigd door de combinatie van taken en verantwoordelijkheden die bij alleen wonen komen kijken. Jongeren voelen al snel dat een minimale planning en structuur belangrijk zijn om alles rond te krijgen, maar het is een zoektocht hoe ze die structuur voor zichzelf kunnen aanbrengen (Cachet vzw & Clé, 2015).

4.3.4 Een eigen budget beheren

Geld is belangrijk als je alleen gaat wonen. Het biedt vrijheid, maar het brengt vaak ook bezorgdheden met zich mee (Cachet vzw & Clé, 2015). Als je de budgetten van kinderen en jongeren in de jeugdzorg bekijkt, kan je concluderen dat zij al in armoede opgroeien wanneer ze zich nog binnen de jeugdhulp bevinden. Doorgaans moeten zij van € 7,5 per dag leven (Van Nieuwenhove, 2022). Heel wat jongeren vragen vanaf hun 18de een leefloon aan. Als jongeren van een leefloon moeten leven, is het sowieso al een hele klus om aan het einde van de maand de eindjes aan elkaar te knopen aangezien het bedrag van het leefloon onder de Europese armoedegrens ligt (Cachet vzw & Clé, 2015). Sinds 1/05/2024 is het leefloonbedrag voor een samenwonende € 858,97, voor een alleenstaande € 1.288,46 en voor een persoon met gezinslast € 1.741,29 per maand (POD Maatschappelijke Integratie, 2024). De armoededrempel lag in 2023 in België, in context van de energiecrisis, op € 1.450 per maand voor een alleenstaande en op € 3.045 voor een gezin met twee volwassenen en twee kinderen (Statbel, 2024).

Naast het al vaak beperkte budget, werd het dagelijks leven ook duurder. De afgelopen jaren merkt men dat er steeds meer schulden voortkomen uit vaste kosten zoals huur-, telecom-, en energieschulden waardoor mensen er niet in slagen om te sparen voor bijkomende kosten. Er zijn bovendien steeds meer mensen met een vervangingsinkomen die financieel zwaarder getroffen worden door de stijgende levensduurte (Somers & Ledegen, 2022).

Een aantal jongeren die ik tijdens mijn stage opvolgde, waren erg bezorgd over hun financiële situatie. Ze maakten schulden omdat ze het moeilijk vonden om met hun beperkte budget prioriteiten te stellen. Ze stelden bijvoorbeeld belangrijke uitgaven zoals de huishuur uit. Dit vormde voor ieder van hen een grote bron van stress. Een heel aantal jongeren zitten nu in budgetbeheer omdat ze aangeven meer ondersteuning nodig te hebben.

Om jongeren toe te staan om op lange termijn greep te krijgen op hun budget, is inzetten op duurzaam budgetmanagement belangrijk. Hierbij zijn drie voorwaarden van belang. Ten eerste moet men over een **menswaardig inkomen** beschikken (BIZ regio Antwerpen & Van Dyck, 2021). De minimuminkomens zoals het leefloon moeten hiervoor worden opgetrokken (Goris, 2021). Ten tweede moet men **gezond financieel gedrag** stellen. Hierin wordt voldaan als mensen over voldoende financiële geletterdheid beschikken, voldoende financieel competent zijn om nu en in de toekomst de financiën te beheren en over voldoende motivatie, zelfregulatie en mentale capaciteit beschikken om daadwerkelijk financieel gezond te handelen. Ten derde moet men over de nodige **financiële vaardigheden** beschikken. Met andere woorden, men moet financieel redzaam zijn. Dit betekent dat mensen over de nodige basisvaardigheden moeten beschikken om hun budget te kunnen beheren zoals algemene rekenvaardigheden, lees- en schrijfvaardigheden, digitale vaardigheden en de vaardigheden om hulp in te schakelen indien nodig. Daarnaast zijn ook andere vaardigheden van belang zoals het organiseren van en inzicht krijgen in het budget, verantwoord besteden, het plannen van uitgaven zodat men voorbereid is op (on)verwachte gebeurtenissen, bewust financiële producten kiezen en voldoende financiële kennis hebben (BIZ regio Antwerpen & Van Dyck, 2021).

4.3.5 Stempels en vooroordelen

Het is voor jongeren moeilijk om een plek te geven aan hun verhaal en positief vooruit te blikken omwille van de stigma's die geassocieerd worden met jeugdzorg. Op die manier wordt een traject in de jeugdhulp iets waar jongeren zich voor schamen en dat vooroordelen oproept. Die stigma's hebben ook een invloed op de kansen die de jongeren krijgen in de samenleving doorheen hun verdere leven. Ze getuigen onder andere over discriminatie op de arbeidsmarkt en huisvestingsmarkt. Jongeren ervaren dat de stempel blijft en dat ze het gevoel hebben zich keer op keer te moeten bewijzen en verantwoorden (Cachet vzw & Clé, 2015). Uit onderzoek naar de impact van een plaatsing, blijkt dat de stigma's waar jongeren met een instellingsverleden mee geconfronteerd worden, fungeren als stempels met onuitwisbare inkt. Wanneer jongeren hun leven na de voorziening verder opnemen, blijft het instellingsverleden hen achtervolgen (Luyten et al., 2015).

Een jongere die ik tijdens mijn stage opvolgde, wil ondanks de stigma's iets positiefs doen met zijn ervaringen in de jeugdhulp. Volgend semester start hij met de opleiding orthopedagogie. Zijn droom is om zelf als leefgroepbegeleider te werken.

4.3.6 Opleiding en werk

Heel wat jongeren die op jonge leeftijd alleen gaan wonen, haken af op school omdat de combinatie met een huishouden te zwaar is. Ze ervaren al snel dat ze zonder diploma in jobs belanden die als minderwaardige gezien worden, met lastige uren en een laag loon. Een heel aantal jongvolwassenen gaat op een later tijdstip opnieuw studeren omdat ze inzien dat een diploma meer mogelijkheden biedt (Cachet vzw & Clé, 2015). Enkele jongeren die ik tijdens mijn stage leerde kennen, wilden verder studeren maar ervaren op een bepaald moment dat de combinatie met hun andere verantwoordelijkheden te zwaar was of dat hun verleden hen op een bepaald moment inhalde. De jongeren stopten met de opleiding en liepen hierdoor kansen mis om hun droomjob te kunnen uitoefenen. Voor veel jongeren voelt dit als een nieuwe faalervaring.

Jongvolwassenen die alleen wonen en tegelijk studeren, zijn meestal afhankelijk van een leefloon. Aangezien financiële hulp steeds een kwestie van 'voor wat hoort wat' is, is ook het studietraject dat jongeren lopen gebonden aan voorwaarden. Het OCMW kan sanctioneren als jongeren niet meer aan de voorwaarden voldoen of de afspraken in het GPMI niet nakomen, waardoor het leefloon wegvalt. Hierdoor is de druk om te slagen erg groot. Om die reden kiezen heel wat jongvolwassenen in eerste instantie een studierichting in functie van slaagkansen en jobzekerheid in plaats van interesse (Cachet vzw & Clé, 2015).

4.4 Helpende elementen die bijdragen aan een succesvolle overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid

Uit de literatuur blijkt dat een aantal elementen bijdragen aan een succesvolle overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Deze elementen kunnen in grote lijnen herkend worden in de nieuwe werkwijze van het Sociaal Huis in Mechelen.

Ten eerste moeten jongeren **beter voorbereid worden op hun meerderjarigheid en zelfstandigheid**. Het groei- en ondersteuningsplan heeft als doel om de overgang naar volwassenheid planmatig en integraal voor te bereiden (Agentschap Jongerenwelzijn & Van Audenhove, 2018). Eveneens kunnen de modules kamertraining, kleinschalige wooneenheden en contextbegeleiding autonoom wonen de jongeren voorbereiden op zelfstandigheid. In de regio Mechelen kan dit via het aanbod van Jeugdzorg Emmaüs Mechelen (Jeugdzorg Emmaüs Mechelen, 2024) en Jeugddorp (Jeugddorp, z.d.).

Ten tweede moet er een naadloze overgang naar de 18de verjaardag gecreëerd worden door middel van een **aanklampende begeleiding vanuit de jeugdhulp en een actieve toeleiding naar een eerstelijnsaanbod op maat** (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk et al., 2013). **Tandembegeleidingen** vanuit het welzijnsveld en organisaties binnen de jeugdhulp genieten hierbij de voorkeur. Medewerkers uit de verschillende sectoren zijn tegelijkertijd en tezamen werkzaam binnen één dossier waardoor een plotse breuk in het hulpverleningstraject van de jongere vermeden wordt (Agentschap Jongerenwelzijn & Van Audenhove, 2018).

Ten derde blijkt dat **samenwerking tussen jeugdhulp en volwassenenhulp en intersectorale afstemming** een meerwaarde kunnen bieden. Jongvolwassenen met een complexere multi-problematiek botsen op een rigide opsplitsing van de zorg in specifieke diensten. Omwille van verkokering van sectoren, versnippering van bevoegdheden, diversiteit van actoren en gebrek aan afstemming en samenhang krijgen ze niet de hulp die ze nodig hebben. Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk pleit voor samenwerking tussen de sectoren binnen de jeugdhulp en sectoren in de volwassenenhulp voor de jongere de leeftijd van 18 bereikt. In een ideaal scenario is er een intersectorale trajectbegeleider die jongeren mee over de meerderjarigheidsgrens tilt en ook na het verlaten van de voorziening een vast aanspreekpunt blijft (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk et al., 2013).

Ten vierde moet er, los van het feit of er tandembegeleiding gedaan wordt, na het afsluiten van de begeleiding in de jeugdhulp gedurende enige tijd **actieve en aanklampende nazorg** zijn. De jongere heeft op deze manier het gevoel er niet alleen voor te staan en maakt het mogelijk om moeilijkheden tijdig te detecteren en er proactief mee aan de slag te gaan (Agentschap Jongerenwelzijn & Van Audenhove, 2018).

Tenslotte blijkt dat het **sociaal netwerk** ook een belangrijke rol speelt. Op momenten dat jongeren geconfronteerd worden met moeilijkheden doen zij in eerste instantie beroep op hun familie, vrienden, steunfiguren, vroegere begeleiders, leefgroepgenoten,... . Echter beschikt niet elke jongere over een netwerk om op terug te kunnen vallen (Cachet vzw & Clé, 2015). Een sociaal netwerk is net wel een belangrijk element voor een succesvolle overgang naar zelfstandigheid. Het helpt om een toekomst op te bouwen en fungeert als buffer bij tegenslagen (Pieters et al., 2017).

5. PRAKTIJKBEVRAGING

5.1 Werkwijze

Om een antwoord te kunnen formuleren op mijn onderzoeksvraag voerde ik, naast de literatuurstudie, ook een praktijkbevraging uit. Aangezien de focus van mijn onderzoek ligt bij wat de implementatie van de aanbevelingen betekent voor jongeren in de overgangsfase van jeugdzorg naar zelfstandigheid, bevroeg ik **vijf jongeren** die zich in deze levensfase bevinden door middel van diepte-interviews. Het gaat over een diverse groep jongeren op basis van leeftijd, geslacht, hun gelopen traject binnen jeugdzorg, hun ervaringen bij verschillende OCMW 's, de fase waarin de begeleiding bij het Sociaal Huis zich momenteel bevindt, ... Tijdens de interviews bespraken we hoofdzakelijk op welke manier de jongeren de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid ervaren en wat de werkwijze van het Sociaal Huis in Mechelen voor hen betekent. Zij zijn de ervaringsdeskundigen en kunnen hier het best een antwoord op formuleren. Doorheen mijn stage volgde ik **tien jongeren** uit de jeugdzorg nauw op. Hun ervaringen nam ik in rekening bij het vormen van mijn globale conclusies.

Daarnaast bevroeg ik via diepte-interviews **twee referentiemaatschappelijkwerkers van het Sociaal Huis** die de jongeren van de Aanzet CBAW begeleiden. Aangezien de referentiemaatschappelijkwerkers de aanbevelingen dagdagelijks toepassen in de contacten met de jongeren vormden zij belangrijke gesprekspartners binnen dit onderzoek. We spraken voornamelijk over de manier waarop zij de werkwijze van het Sociaal Huis ervaren en wat ze vanuit hun ervaring merken dat de implementatie van de aanbevelingen voor de jongeren betekent.

Eveneens bevroeg ik het **afdelingshoofd Sociale Zaken van het Sociaal Huis in Mechelen** via een diepte-interview. Hij was betrokken bij het hele proces vanaf het toonmoment van 'Sur ma Route' tot de implementatie van de aanbevelingen en was een van de trekkers om effectief met de aanbevelingen aan de slag te gaan. Ik sprak met hem over de manier waarop de aanbevelingen geïmplementeerd werden, wat de implementatie vanuit zijn visie en ervaringen voor jongeren betekent en of er vanuit het Sociaal Huis nog nieuwe aanbevelingen geformuleerd kunnen worden.

Vervolgens sprak ik met de **vijf begeleiders en de supervisor van De Aanzet CBAW** door middel van een focusgroep. Ik bevroeg hen voornamelijk over hoe zij de werkwijze van en de samenwerking met het Sociaal Huis in Mechelen ervaren. Aangezien zij dagdagelijks met jongeren in contact komen en een intensief traject

met hen afleggen, kunnen ze vanuit heel wat ervaring vertellen wat de implementatie van de aanbevelingen voor de jongeren die ze begeleiden kan betekenen. Ik koos er voor om specifiek de begeleiders van de Aanzet CBAW te bevragen aangezien ze al betrokken waren vanaf het dialoogproject van 'Sur ma Route' en aangezien ik tijdens mijn stage vooral met hen samenwerkte. Hierdoor koos ik er voor om bij De Aanzet een **steekproef** af te nemen om de cijfermatige impact van de nieuwe werkwijze te onderzoeken. Deze is terug te vinden in bijlage 1.

Omwille van de expertise die **Cachet vzw** doorheen de jaren opbouwde in het werken met jongeren die ervaringen hebben in de jeugdzorg, ging ik het gesprek aan met een **inhoudelijk medewerker** die destijds ook in de adviesgroep van 'Sur ma Route' zat. Via zijn contacten met jongeren en de bredere visie die Cachet op het werkveld heeft, bevroeg ik wat de impact was van de publicatie van 'Sur ma Route' en of er tien jaar na de publicatie nieuwe aanbevelingen geformuleerd kunnen worden.

5.2 Resultaten van de praktijkbevraging

5.2.1 Het garanderen van een sociale woning of een huurtoelage voor wie de jeugdzorg verlaat

In de literatuurstudie kwam al aan bod dat een eigen woonst vinden een eerste belangrijke en ook meteen een moeilijke stap is voor jongeren om alleen te kunnen gaan wonen. Een woning kopen is vaak te duur en ook de huurprijzen op de private markt stegen de afgelopen jaren aan een sneltempo. Uit de praktijkbevraging blijkt dat het voor jongeren praktisch onmogelijk is om alleen en met een leefloon een woning op de private huurmarkt te huren. De steekproef toont aan dat momenteel 1 van de 16 Mechelse jongeren van De Aanzet CBAW huurt op de private markt.

"Op de privémarkt gaan huren was voor mij onmogelijk want je betaalt je gewoon blauw. Als je maar € 1200 leefloon hebt en je betaalt € 800- € 900 huur, dan schiet er niet veel meer over om een hele maand door te komen."
(Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

De begeleiders van de Aanzet CBAW merken dat naast het financiële aspect ook andere aspecten van het profiel van de jongeren, zoals hun jonge leeftijd, het feit dat ze vaak alleenstaand zijn, nog studeren of geen vaste job hebben, geen ouders hebben die hen ondersteunen,... maken dat ze voor private verhuurders minder interessante kandidaat-huurders zijn.

De nood aan sociale woningen is bijgevolg bijzonder hoog, alsook de wachtlijst. Het Sociaal Huis tracht hieraan tegemoet te komen door middel van het Lokaal Toewijzingsreglement in Mechelen. Dit jaar werd het toewijzingsreglement vernieuwd. Jongeren uit de jeugdzorg behoren tot een van de doelgroepen waarvoor

20% van de plaatsen voorbehouden is voor versnelde toewijzing. Dit bleek een van de moeilijkste, maar ook een van de meest essentiële aanbevelingen om te implementeren.

Uit de steekproef blijkt dat 10 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW een sociale woning kregen via versnelde toewijzing. Dat betekent voor hen een wereld van verschil op verschillende levensdomeinen. Een sociale woning biedt hun een stabiele woonsituatie op lange termijn, meer mentale rust, financiële ademruimte waardoor ze ook kunnen sparen, ... In het algemeen betekent een sociale woning een verhoging van hun levenskwaliteit op lange termijn.

"Dus als ik geen sociale woning zou hebben gekregen, dan denk ik dat ik op straat geleefd zou hebben. Allee, misschien niet per se op straat maar ik zou niet hebben geleefd zoals ik nu kan leven. (...) Als ik op de privé zou gehuurd hebben dan moest ik in het nu leven, dan zou ik niet kunnen denken aan hoe het zal zijn in de toekomst. Nu met mijn sociale woning kan ik geld opzij zetten voor de toekomst." (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

Volgens de begeleiders van de Aanzet CBAW betekenen de versnelde toewijzingen ook dat zij sneller met alle aspecten van de begeleiding kunnen starten. Als er nog geen woning is, kan er moeilijker gewerkt worden aan de praktische vaardigheden die bij het zelfstandig wonen horen. Doordat er bijna altijd een sociale woning beschikbaar is, moeten er zelden huurtoelages aangevraagd worden.

5.2.2 Het automatisch toekennen van een installatiepremie

Na overleg met de POD MI werd er een FAQ gepubliceerd over de installatiepremie. Een jongere die in een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand of in een vorm van begeleid zelfstandig wonen verblijft, kan beschouwd worden als ex-dakloze waardoor een installatiepremie toegekend kan worden.

Uit de steekproef blijkt dat 12 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW een installatiepremie kregen van het Sociaal Huis in Mechelen. De begeleiders van de Aanzet merken een groot verschil in het aantal toekenningen in vergelijking met hoe het vroeger was.

"Ik denk dat dat nu altijd toegekend wordt. Sinds 2015 dan toch. Daarvoor moesten we dat heel gericht gaan vragen. Soms kreeg je het wel, soms kreeg je het niet. Dat was ook heel afhankelijk van maatschappelijk assistent tot maatschappelijk assistent." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Ondanks dat veel jongeren de installatiepremie ontvangen, is er ook een groep jongeren die de jeugdzorg verlaat die geen recht heeft op OCMW-steun omwille van verblijfsdocumenten. Ze hebben bijgevolg ook geen recht op een installatiepremie. 1 van de 16 jongeren Mechelse jongeren van De Aanzet CBAW zit in deze situatie.

Naast de installatiepremie, waar je maar één keer in je leven recht op hebt, is er vanuit het kader voor thematische hulp gelden ook een budget van € 500 plus € 50 per kind voor basishuisraad voor kwetsbare doelgroepen, zoals jongeren met een jeugdzorgverleden.

"Ik had al een installatiepremie gekregen toen ik alleen woonde in een andere gemeente. Toen ik in Mechelen alleen ging wonen, heb ik nog een installatiepremie gekregen, maar wel een veel kleinere. Want normaal is dat € 1200, dan heb ik opnieuw € 500 gekregen. Ik moest een aantal dingen opnieuw kopen omdat er een brand geweest was in mijn vorige appartement waardoor er veel niet meer bruikbaar was. (...) De eerste installatiepremie in het andere OCMW heb ik achter moeten vragen, de tweede in Mechelen was automatisch." (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

Uit de bevraging van de referentiemaatschappelijkwerkers blijkt dat jongeren die eerst in een tussenwoonvorm verblijven, zoals de cohousing, eerst het budget van € 500 zullen krijgen omdat de cohousingwoningen vaak bemeubeld zijn. Wanneer ze verhuizen naar een woning waar ze op lange termijn zullen wonen, vaak een sociale woning, krijgen ze de installatiepremie. Uit de steekproef blijkt dat 3 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW nog geen installatiepremie kreeg omdat ze nog in een tijdelijke woonst verblijven.

Zowel de jongeren als de begeleiders van de Aanzet CBAW geven aan dat het bedrag van de installatiepremie beperkt is maar in veel gevallen wel voldoet om de basis aan te kopen, mits je ook beroep doet op de kringwinkel of andere goedkopere alternatieven.

Uit de bevraging van de jongeren blijkt dat een installatiepremie het voor hen makkelijker maakt om basishuisraad te kunnen aankopen. Het feit dat de jongeren niet zelf naar de installatiepremie moeten vragen, werkt drempelverlagend. Ook de begeleiders van de Aanzet CBAW merken dat een installatiepremie voor jongeren een verschil maakt, zowel op materieel als op emotioneel vlak. Thuiskomen in praktisch een leeg huis waar je eigenlijk min of meer aan het kamperen bent of een thuis waar je over de meest noodzakelijke spullen zoals een ijskast, fornuis, bed,... beschikt, maakt het verschil tussen overleven en leven. De installatiepremie zorgt ervoor dat er net wat extra ruimte is om de inrichting persoonlijker en gezelliger te maken. Het gaat ook over graag thuis kunnen komen en andere mensen durven uitnodigen. Dat is vaak iets wat ze in hun jeugd niet ervaren hebben doordat ze in voorzieningen verbleven of in een huis opgroeiden waar ze zich voor schaamden. Kortom gaat het over het verschil tussen vier muren met een dak op en een thuis.

5.2.3 Cohousing zonder een deel van de uitkering of leefloon te verliezen en de beschikbaarheid van een woning voor cohousing in Mechelen

In 'Sur ma Route' komt duidelijk aan bod dat cohousing gezien wordt als een win-winsituatie omwille van het financieel voordeel en om eenzaamheid tegen te gaan. Wie aangewezen is op een uitkering of leefloon verliest echter vaak een aanzienlijk deel van zijn inkomsten wanneer hij samenwoont. Dit bemoeilijkt cohousing tussen jongeren. Na overleg met de POD MI werd er een FAQ gepubliceerd over cohousing. Jongeren die uit Jeugdzorg komen en willen samenwonen in de vorm van cohousing kunnen beschouwd worden als alleenstaande als uit het sociaal onderzoek blijkt dat het samenwonen geen economisch-financieel voordeel biedt. Hierdoor verliezen de jongeren geen deel van hun inkomsten omwille van cohousing. Het Sociaal Huis renoveerde twee rijhuizen uit het eigen patrimonium voor cohousingprojecten om tegemoet te komen aan de vraag voor meer betaalbare woningen, bij voorkeur in een systeem waarbij jongeren niet onmiddellijk volledig zelfstandig moesten wonen.

Uit de steekproef blijkt dat momenteel 2 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW in cohousingprojecten verbleven. Voor de jongeren die ik interviewde, blijkt dat cohousing zonder verrekening van inkomsten op financieel vlak een groot verschil maakt. Ze behouden hun leefloon als alleenstaande en huren aan een lagere prijs, wat voor meer ruimte zorgt in hun budget.

"Ik had in stad X al echt alleen gewoond. Achteraf gezien had ik op dat moment liever met iemand samengewoond. In stad X betaalde ik meer dan € 500 huur, terwijl bij cohousing in Mechelen betaalde ik € 300. Ik had veel meer budget om dingen te betalen dan toen ik echt alleen woonde in stad X. Ik had toen al schulden gemaakt en dan heeft de cohousing ook geholpen om die af te betalen. Nu ik terug alleen woon heb ik minder budget. Uw huur is hoger, er is ook niemand dat meebetaald dus dat is een groot verschil." (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

Die financiële ademruimte heeft een invloed op keuzes die jongeren kunnen maken en deze hebben ook een effect op hun kansen in de toekomst.

"Het maakt voor jongeren een heel groot verschil dat ze leefloon als alleenstaande kunnen krijgen terwijl ze met twee onder één dak wonen. Dat is het verschil tussen overleven en leven. Ik ken toevallig een jongere in stad X die gaat stoppen met studeren omdat hij het financieel niet rond krijgt. Moest hij kunnen samenwonen zou dat een groot verschil gemaakt hebben." (Inhoudelijk medewerker Cachet, persoonlijke communicatie, 22 april 2024).

"Als je de jongeren een leefloon als samenwonende gaat geven omdat ze aan het cohousen zijn, wat in andere OCMW 's wel vaak gebeurt, verkleint dat de kansen van jongeren om iets op te bouwen, om ook verder te gaan dan cohousing op een bepaald moment. Dat is ook meestal wel het doel. De cohousingprojecten zijn niet tot het einde der tijden. Dat is een oplossing op dat moment maar het is wel de bedoeling dat daar uitgestapt wordt." (Referentiemaatschappelijkwerker B., persoonlijke communicatie, 30 april 2024).

Naast het feit dat cohousing financieel interessant is, bleek het geen buffer te zijn tegen eenzaamheid zoals bij de start van de cohousingprojecten verwacht werd. De begeleiders van de Aanzet CBAW merken dat er weinig contact is tussen de jongeren onderling. Of cohousing al dan niet succesvol bleek te zijn, was afhankelijk van het feit of ze dit met een vriend of vriendin konden doen. Uit de gesprekken bleek dat jongeren die moeten cohousen met iemand die ze niet kennen vooral negatieve ervaringen hebben met cohousing of er zelfs niet mee starten. De jongeren hadden onderling een negatief of zelfs geen contact. In het beste geval tolereren ze elkaar, maar ze zouden liever alleen willen wonen. Bij jongeren die wel de kans hadden om met een vriend of vriendin samen te wonen, verliep het beter.

"Eerst wel, dat was een cohousing met mijn beste vriendin. (...) Het samenleven lukte, maar iedereen heeft natuurlijk ups en downs. Soms lukt het wat beter en soms wat minder. Ik vond het wel een meerwaarde om met iemand anders samen te wonen toen ik net alleen ging wonen." (Jongere D., persoonlijke communicatie, 1 mei 2024).

De begeleiders van de Aanzet CBAW concluderen dat er om eenzaamheid tegen te gaan andere manieren gezocht moeten worden die beter passen bij hun noden. Daarnaast merken ze ook dat er bij cohousing aan andere vaardigheden gewerkt moet worden zoals elkaar leren tolereren, gezamenlijk verantwoordelijkheden opnemen,... dan wanneer jongeren alleen wonen.

Kortom cohousing bleek niet voor alle jongeren een gepaste woonoplossing.

"Ik denk dat er mooie verhalen geweest zijn in de cohousingwoningen, maar ook verhalen van zeer veel miserie en ellende. Het idee was super mooi maar doordat je twee of drie gekwetste jongeren bij elkaar zet, die zelf ook hun eigen noden hebben, is dat gewoon super moeilijk. (...) Als er iets moeilijk loopt bij onze jongeren denken ze vaak heel zwart-wit. Na een conflict ontstaat er regelmatig afstand en dat krijg je moeilijk terug hersteld." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

"Ik denk dat dat voor de ene jongere beter werkt dan voor de andere. Ik ken ook jongeren die zeggen: 'Ik wilde net rust na zoveel jaar in een leefgroep. Ik wilde net gewoon m'n eigen stekje en niemand aan m'n kop.'. Terwijl anderen dat heel hard nodig hebben. Het is erg van jongeren tot jongere afhankelijk. Dat is op maat werken, maar dus niet altijd zo gemakkelijk." (Inhoudelijk medewerker Cachet, persoonlijke communicatie, 22 april 2024).

Een paar maanden geleden speelde het Sociaal Huis in Mechelen in op deze bevindingen en werden er twee cohousingswoningen ingeruild voor een pand met drie studio's waar de jongeren in kunnen wonen. Door alle betrokken partijen wordt dit momenteel positief ervaren. Uit de steekproef blijkt dat drie jongeren die vroeger cohousden nu in de studio's ter vervanging van een cohousingwoning verblijven.

"Eerst woonde ik in een cohousing met mijn beste vriendin. (...) Daarna zijn we verhuisd en nu wonen we onder elkaar in een kleine studio. Dat gaat veel

beter nu we elk onze eigen plek hebben.” (Jongere D., persoonlijke communicatie, 1 mei 2024).

5.2.4 Afzien van het inkomstenonderzoek bij de ouders van jongvolwassenen uit de jeugdzorg

In de literatuurstudie kwam al aan bod dat er met betrekking tot deze aanbeveling een FAQ werd gepubliceerd door de POD MI. Het OCMW kan afzien van de onderhoudsplicht bij ouders als de jongere geplaatst is in een voorziening van Bijzondere Jeugdzorg of uit dergelijke voorziening komt.

Uit de praktijkbevraging blijkt dat het afzien van de onderhoudsplicht een van de beste aanbevelingen is die werd doorgevoerd. Het nagaan van de onderhoudsplicht blijkt namelijk desastreuze gevolgen te hebben voor de relatie die de jongeren nog met hun ouders kunnen hebben.

“Voor bijna al die jongeren ging dat verhaal van de onderhoudsplicht over de relatie. Ze zeiden van: ‘Ik heb zoveel miserie gehad thuis, maar het bleven wel nog altijd mijn ouders en ik had de hoop dat we vroeg of laat toch terug een familie zouden zijn. Dan kwamen jullie als OCMW binnen. Er was een begin van herstel en jullie bliezen dat allemaal weer op.’. Als uw kinderen geplaatst worden, dan is dat voor u als ouder ook gigantisch moeilijk, complex en een trauma. De onderhoudsplicht brengt dat financiële aspect er weer terug in. Ik had zoiets van, als dat voor al die jongeren zo belangrijk is, dan is dat hetgeen wat we absoluut moeten doen. Heel vaak doen we niet wat de cliënt het belangrijkste vindt, maar wat we zelf het belangrijkste vinden. (Afdelingshoofd Sociale Zaken in Mechelen, persoonlijke communicatie, 22 april 2024).

“Bij de jongeren is er vaak geen relatie met de ouders of is die er nog wel maar is die heel fragiel. (...) Soms is er tussen de jongere en een van de ouders of beide ouders nog wel contact, maakt niet uit qua frequentie of dergelijke. Vanaf dat je naar dat onderhoudsgeld gaat, ga je bruggen verbranden. Dat zet enorm veel druk, de relatie gaat daaronder lijden. Dat is helemaal niet de bedoeling en daarom vind ik dat wel belangrijk dat we gewoon kunnen zeggen dat we de onderhoudsplicht niet nagaan want dat doet gewoon geen goed.” (Referentiemaatschappelijkwerker B., persoonlijke communicatie, 30 april 2024).

Daarnaast heeft het feit dat jongeren op alle mogelijke manieren het inkomstenonderzoek zullen proberen te vermijden ook impact op hun kansen om te gaan studeren en later op hun kansen op de arbeidsmarkt.

“Als je alleen moet gaan wonen en niet thuis kan blijven, wilt dat zeggen dat er thuis van alles aan de hand is waardoor dat niet kan. De eerste boodschap die je dan krijgt als je een leefloon gaat aanvragen is dat ze gaan onderzoeken of uw ouders financieel krachtig genoeg zijn om voor u te blijven zorgen. Dan is de eerste reactie van jongeren vaak dat ze hun ouders daar niet mee willen belasten. We hebben echt al studenten weten stoppen met studeren om te kunnen gaan werken waardoor dat inkomensonderzoek niet moest gebeuren.” (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Uit de getuigenissen van de begeleiders van de Aanzet CBAW, gebaseerd op jongeren die ze in begeleiding hadden waar de onderhoudsplicht wel bij werd nagegaan, bleek dat de manier waarop dit gebeurt bij jongeren zorgt voor traumaherbeleving.

"Ik heb het al meegemaakt bij andere OCMW 's, bijvoorbeeld in stad X, dat jongeren voor de raad moeten verschijnen en een heel pijnlijke getuigenis moeten gaan afleggen waarom ze dan toch moeten afzien van de onderhoudsplicht. Dat is verschrikkelijk om mee te maken... dat is voor een stuk traumaherbeleving. Als je dat voor een raad moet uitleggen en dat je weet dat daar uw leefloon voor een stuk door bepaald wordt, is echt vreselijk. Elk OCMW zou moeten afzien van het inkomstenonderzoek." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Uit de steekproef blijkt dat er bij elke Mechelse jongere van De Aanzet CBAW afgezien werd van de onderhoudsplicht. Uit de gesprekken met de jongeren komt unaniem naar voren dat dat enorm veel voor hen betekent. Jongeren geven aan dat hierdoor de relatie met hun ouders niet nog meer verstoord werd. Sommige jongeren willen ook bewust afstand nemen van hun ouders en kunnen dit doen doordat ze hun financiële autonomie behouden als de onderhoudsplicht niet wordt nagegaan.

"Ik veronderstel dat ze geen contact gehad hebben met mijn ouders. Dat is eigenlijk nooit ter sprake gekomen. Als ze dat wel gedaan zouden hebben, zouden mijn ouders daar absoluut niet blij mee geweest zijn. Ik ben zelf uit huis gegaan. Mijn moeder zat zelf in de schulden, dus zij kon dat sowieso niet. Dat zou veel moeilijker geweest zijn. Het zou er misschien ook voor gezorgd hebben dat de spanning tussen mij en mijn moeder nog erger geweest zou zijn. Dat denk ik wel." (Jongere C., persoonlijke communicatie, 26 april 2024).

"Jeugdzorg zegt het zelf toch al. Je zit daar wel met een reden hé, omdat het thuis niet gaat. Als het dan zo goed zou gaan, zouden jongeren nog thuis wonen. Bij mij werd geen inkomstenonderzoek gedaan maar als ze dat wel gedaan zouden hebben dan zou mijn vader weten dat ik geld ging krijgen van het OCMW. Ik wou bewust geen contact meer. Ik wou onafhankelijk zijn maar zou afhankelijk worden als mijn vader voor mij zou moeten betalen. Dan kunnen ze mij ook weer chanteren omdat ze een deel voor mij betalen." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

In enkele andere OCMW 's wordt de onderhoudsplicht nog wel nagegaan. De begeleiders van de Aanzet CBAW en de medewerker van Cachet vzw getuigen dat er vaak heel wat nodig is om een OCMW toch te laten afzien van het inkomstenonderzoek. De rol van de begeleider blijkt hierbij cruciaal.

5.2.5 Vrijwaren van het spaargeld

Uit de literatuurstudie blijkt dat voor geen enkele cliënt spaargeld moet verrekend worden tot een bedrag van € 6200. Vanaf dat bedrag overschreden wordt, is er een vastgesteld percentage per inkomensschijf dat verrekend moet worden. Uit de steekproef blijkt dat er voor geen enkele Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW spaargeld verrekend werd omdat hun spaargeld op dat moment niet hoger was dan € 6200.

Hoewel de jongeren vaak niet over dergelijk spaargeld beschikken, is er wel een groep jongeren waarvan het spaargeld hoger ligt dan € 6200 waardoor het wel verrekend wordt. Vaak gaat het dan over jongeren die langdurig in instellingen verblijven en waarvoor hun kindergeld opgespaard werd. Wanneer ze 18 jaar worden, komt dit budget vrij. Het is voor jongeren die wel over dergelijke bedragen spaargeld beschikken moeilijk om dit goed te beheren.

"Wat daar wringt is dat stukje maturiteit van de jongeren om er mee te kunnen omgaan. Ik denk dat we daar al vaak tegenaan gelopen hebben. De dag dat ze 18 jaar worden, hebben ze recht op hun geld maar niet elke jongere is ook matuur genoeg om daarmee om te gaan. En dan zie je soms geld waar jaren voor gespaard is, dat je heel goed in het traject zou kunnen gebruiken om alleen te wonen, verdwijnen omdat gasten niet over de mogelijkheden of capaciteiten beschikken om dat goed te managen. Dat kan ik goed snappen, maar dan voel je wel als hulpverlener dat je daar machteloos tegenover staat." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

De jongeren weten al snel dat het voor hen financieel minder interessant is om veel spaargeld te hebben omdat het dan verrekend wordt in hun leefloon. Het gebeurt dat ze dit bewust gaan uitgeven.

"Op het moment dat sommige jongeren weten dat het niet zo interessant is om veel spaargeld te hebben, lossen ze dat vrij snel op. Dan wordt er al eens een limousine gehuurd of gaan ze al eens feesten in de Carré, dat gebeurt en dan gaat het spaargeld er snel door." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

5.2.6 Toekenning van een persoonlijk budget en een automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen

Uit de literatuurstudie blijkt dat de aanbevelingen over de toekenning van een persoonlijk budget voor uitgaven in het kader van bijvoorbeeld opleiding, vrijetijdsbesteding en extra ondersteuning (gekoppeld aan begeleidingstrajecten) en een automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen onder andere worden toegepast via het kader voor thematische hulpvragen en andere budgetten zoals cultuurparticipatie.

Uit de steekproef blijkt dat 10 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet al een persoonlijk budget voor bepaalde uitgaven kreeg toegekend. Minstens 5 van de 16 jongeren werd automatisch op de hoogte gebracht van persoonlijke budgetten, rechten, premies, voordelen, ... Dit is een groot verschil in vergelijking met hoe het vroeger was. Jongeren getuigen dat ze vroeger alles zelf moesten uitzoeken. Wist je het niet, dan had je het ook niet. Als het niet automatisch voorgesteld wordt, vragen jongeren er zelf naar of is de begeleider er ook nog om hen hierin te ondersteunen. Dit toont opnieuw hoe waardevol de samenwerking is.

Dergelijke budgetten, premies, voordelen,... maken in de eerste plaats financieel een verschil.

"Het eerste jaar wordt de babyvoeding terugbetaald en dat wist ik niet. Daar heb ik dan ook geluk mee gehad dat mijn maatschappelijk assistent van het Sociaal Huis mij dat verteld heeft, anders had het moeilijker geweest om dit te blijven betalen." (Jongere E., persoonlijke communicatie, 29 april 2024)

Daarnaast zorgen ze er in bepaalde situaties ook voor dat jongeren een menswaardig bestaan kunnen leiden en verhogen ze hun kansen in de toekomst.

"Het Sociaal Huis werkt samen met kringloopwinkels waar je gratis spullen kan halen. We waren al een jaar onder begeleiding van het Sociaal Huis en dan pas wisten we dat we dat konden doen. We sliepen al een jaar op een matras op de grond toen we pas wisten dat we gratis een bed in de kringloopwinkel konden gaan halen. Daar merk ik nu wel een groot verschil in." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

"Op vlak van school kwam het Sociaal Huis ook tussen in de kosten om naar het volwassenenonderwijs te gaan." (Jongere C., persoonlijke communicatie, 26 april 2024).

In sommige gevallen zorgt het er ook voor dat jongeren hulpverlening kunnen krijgen waar ze met eigen financiële middelen geen beroep op zouden kunnen doen.

"Op een bepaald moment ging het met mij mentaal niet goed. Ik wilde het verleden een plaats kunnen geven. Ik had geen geld voor een psycholoog. Mijn maatschappelijk werker zei dat het Sociaal Huis dit voor mij kon betalen. Daar ben ik heel dankbaar voor, anders was het mij nooit gelukt." (Jongere E., persoonlijke communicatie, 29 april 2024).

Op vlak van budgetten voor cultuurparticipatie merken de begeleiders van De Aanzet CBAW dat dit een aspect is dat voor de jongeren vaak niet vanzelfsprekend is. Naar de fitness en de film gaan komt nog wel voor, maar overigens is er nog veel onontgonnen terrein. Doordat er budgetten voor cultuurparticipatie zijn, wordt het mogelijk om iets nieuws te ontdekken.

Voor de referentiemaatschappelijkwerkers en de begeleiders van de Aanzet CBAW is het belangrijk dat deze budgetten worden toegekend op momenten dat ze passen in het traject van de jongeren. Het is vooral noodzakelijk om een vertrouwensband met de jongeren op te bouwen zodat het aanbod afgestemd kan worden op de noden en wensen van de jongeren. Het is cruciaal dat er bewust met die budgetten wordt omgegaan en dat het gesprek over de besteding van de budgetten aangegaan wordt. Ook is de samenwerking tussen de referentiemaatschappelijkwerker en de begeleider een meerwaarde om een goede inschatting te kunnen maken. Doordat sommige budgetten terugbetaald worden na aankoop leren jongeren wel om het eerst zelf te betalen zodat het geen evidentie wordt.

In het algemeen kan er in Mechelen erg veel voor jongeren. Jongeren geven aan dat ze zonder die extra budgetten vaak niet gestaan zouden hebben waar ze nu staan. Volgens de medewerker van Cachet vzw is het niet overal zo vanzelfsprekend dat jongeren dat allemaal krijgen. Hij getuigt dat jongeren in andere steden en gemeenten moeten vechten en strijden om hetzelfde te krijgen als de jongeren in Mechelen.

5.2.7 Ook wanneer studietrajecten langer dan verwacht duren of worden onderbroken, moeten deze jongvolwassenen een beroep kunnen doen op een studietoelage en een leefloon

Uit de literatuurstudie blijkt dat jongeren die alleen wonen en tegelijkertijd nog studeren meestal afhankelijk zijn van een leefloon. Het OCMW kan sanctioneren als jongeren niet meer aan de voorwaarden voldoen of de afspraken in het GPMI niet nakomen, waardoor het leefloon wegvalt. De druk om te slagen is erg groot. Als er geen begrip is voor trajecten die langer duren, kiezen heel wat jongvolwassenen in eerste instantie een studierichting in functie van slaagkansen en jobzekerheid in plaats van interesse.

"Een jongere van Cachet zei ooit eens; ik had al zoveel stress van m'n examens en dan ineens 2 weken voor de examens kreeg ik een brief van het OCMW met: 'Gelieve uw punten tegen eind juni binnen te brengen zodat bekeken kan worden of je nog recht hebt op leefloon.'. Iedereen krijgt kaartjes met: 'Veel succes, ik duim voor jou.' Die jongen krijgt een brief met: 'Binnenkort geen inkomen meer als je buist.'. Dat gaat er bij mij niet in." (Afdelingshoofd Sociale Zaken in Mechelen, persoonlijke communicatie, 22 april 2024).

Uit de steekproef blijkt dat 4 van de 16 Mechelse jongeren die nu in begeleiding zijn bij De Aanzet CBAW een studietraject volgen met financiële ondersteuning van het Sociaal Huis. De jongeren die ik interviewde, ervaren dat het Sociaal Huis begripvol is als studietrajecten moeilijker verlopen en dat er gekeken wordt naar welke stappen jongeren zelf willen zetten in hun studietraject. Een diploma behalen is voor veel jongeren een belangrijke doelstelling. Het gevoel iets te hebben bereikt, iets te kunnen betekenen, een deel van de maatschappij uitmaken,... is iets waar ze naar verlangen. Uit de praktijkbevraging blijkt dat het voor het Sociaal Huis in Mechelen vooral belangrijk is om jongeren de kans te bieden om het te proberen.

"Mijn studietraject liep moeilijk. Ik zat toen zelf in een dal, een moeilijke periode. Maar uiteindelijk is dat wel goed gelukt. Toen heb ik wel ontdekt dat het OCMW heel begripvol was in verband met mijn studietraject. Ze waren niet aan het aandringen of hebben het leefloon niet stopgezet. Dat had de situatie gewoon veel moeilijker gemaakt. Ik ging nog graag naar school." (Jongere C., persoonlijke communicatie, 26 april 2024).

"Nadat ik bevallen was en opvang gevonden had, kwam ik naar hier om artikel 60 aan te vragen. Omdat ik altijd al had gezegd dat ik een diploma wou, had die mevrouw van artikel 60 gezegd: 'Misschien is dan een opleiding beter voor

u.'. Dan zijn we daar eens naar gaan kijken en heb ik mij ingeschreven om te starten in september." (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

"In september ga ik logistiek assistent studeren. Dat is binnen volwassenenonderwijs. Ik wil ook iets in mijn handen hebben, dat ik weet voor mezelf: 'Je hebt het gedaan, je hebt iets in je handen, een certificaat.'. Dat is altijd mijn doel geweest. Ik hoop dat ik het nu eindelijk kan waar maken." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Uit de aanbeveling van 'Sur ma Route' bleek dat de trajecten meer op maat van de jongere gemaakt moesten worden. Voor jongeren die vastlopen of vastgelopen zijn in hun leerloopbaan en extra ondersteuning nodig hebben, verwijst de referentiemaatschappelijkwerker door naar de leerwinkel. De medewerkers van de leerwinkel gaan op zoek naar datgene waar jongeren echt van dromen op vlak van studies en werk. Dit wordt door de jongeren, de referentiemaatschappelijkwerkers en door de begeleiders van de Aanzet CBAW positief ervaren.

In de getuigenissen van de jongeren komt ook sterk naar voren dat ze vaak al heel wat faalervaringen op gebied van studies gehad hebben. Zowel uit mijn stage-ervaring als uit de interviews blijkt dat jongeren wel willen studeren maar op een bepaald moment ervaren dat de combinatie met andere verantwoordelijkheden te zwaar is of dat hun verleden hen op een bepaald moment inhaalt. Voor veel jongeren is dit een nieuwe faalervaring waardoor ze uiteindelijk beslissen om met de studie te stoppen. Jongeren geven aan dat ze hier meer ondersteuning bij nodig hebben.

"School gaan liep bij mij iets moeilijker. Ik heb verschillende studies gedaan. (...). Het was bij mij altijd omdat het mentaal niet goed zat waardoor ik niets heb afgemaakt. Als ik 18 werd stond ik daar en dacht: 'Wat wil ik nu?'. Daarin ondersteuning krijgen is heel moeilijk, die is er te weinig." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

"Dat is weer een faalervaring. Op de duur begint dat aan u te vreten. Als persoon denk je: 'Ik ben niet anders gewoon dan te falen.'. Dus ga je in dat cirkeltje blijven hangen. Ik vind het goed dat je nu die ruimte krijgt om te mogen proberen. Dat is belangrijk, je moet daarin kunnen groeien. Je mag eens een keer vallen. Je moet vooral zien dat je mensen rondom u hebt staan die u opvangen." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

De referentiemaatschappelijkwerkers van het Sociaal Huis herkennen dit en vinden het belangrijk om hier rekening mee te houden in de begeleiding van de jongeren. Het feit dat ze zich hier bewust van zijn, maakt het mogelijk dat er meer op maat gewerkt kan worden bij studietrajecten van de jongeren.

"Ook al heb je ogenschijnlijk op papier op dat moment alle kaarten in handen opdat het goed zou gaan met u, want je hebt dan ineens wel de zekerheid van een inkomen, een dak boven je hoofd en een studierichting die je graag doet... Soms is het net op dat moment dat heel uw emotionele rugzak openploft. (...) Het is belangrijk om met hen in dialoog te gaan zodat je kan navragen van oké hoe komt het dat het fout gelopen is, vanwaar komt het dat er een minder

resultaat is, welke ondersteuning heb je nodig, wat lukt, wat lukt niet goed.” (Referentiemaatschappelijkwerker A., persoonlijke communicatie, 30 april 2024).

De begeleiders van de Aanzet CBAW merken een groot verschil bij de jongeren die studeren met financiële ondersteuning van een ander OCMW.

“De ervaring dat ik heb is dat er een heel groot verschil zit met andere OCMW 's: eerste jaar er niet door, stoppen, ga maar werken. (...) Voor ze aan de examens beginnen, krijgen ze al de boodschap dat ze geslaagd moeten zijn of dat het leefloon anders stopt. Dat geeft zoveel druk. Jongeren hebben vaak het gevoel dat ze maar één kans hebben. Terwijl dat ik denk, het slimste dat je kan doen is investeren in mensen zodat ze een diploma kunnen halen. Een diploma is tewerkstelling. Als je zegt het stopt, dan blijven die gasten vaak langer aan het leefloon hangen omdat ze geen job vinden. Iedereen heeft er alle belang bij dat er op dat vlak heel goed in de jongeren geïnvesteerd wordt.” (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

“In veel andere OCMW 's is dit heel anders. Jongere X mocht niet de studie doen die hij wou doen. Hij werd georiënteerd naar een studie ter voorbereiding van een knelpuntberoep. (...) En ik vind dat dat mag, maar je moet eerst de kans krijgen om te doen wat je graag doet. (...) Ik denk dat dat in de meeste gezinnen ook zo gaat. Er zijn weinig ouders die zeggen je mag je hele leven proberen wat je wil.” (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

De begeleiders van de Aanzet CBAW geven aan dat studietrajecten minder frequent opgevolgd worden dan vroeger.

5.2.8 Huurwaarborgen blijven toekennen

Uit de literatuurstudie blijkt dat het OCMW kan ondersteunen door de huurwaarborg te betalen indien aan de voorwaarden voor de toekenning voldaan wordt. Uit de steekproef blijkt dat 15 van de 16 jongeren van de Aanzet CBAW een huurwaarborg kreeg toegekend door het Sociaal Huis in Mechelen. Eén jongere had op het moment van de aanvang van het huurcontract geen leefloon en vroeg geen huurwaarborg aan. De jongeren moeten de huurwaarborg via een afbetalingskader maandelijks terugbetalen. Meestal wordt het bedrag rechtstreeks van het leefloon ingehouden.

Uit de praktijkbevraging blijkt dat de toekenning van een huurwaarborg van groot belang is. De betaling van de huurwaarborg is noodzakelijk omdat je deze in veel gevallen betaald moet hebben voor je de sleutel van de woning krijgt. Aangezien de meeste verhuurders een huurwaarborg vragen, zorgt de mogelijkheid van het Sociaal Huis om huurwaarborgen toe te kennen dat jongere sterkere kandidaat-huurders zijn en meer kansen hebben om een woning te vinden.

5.2.9 Financiële afhankelijkheid van een partner na verrekening van inkomsten

Uit de literatuurstudie blijkt dat het OCMW zowel met eigen inkomsten van cliënten, als met inkomsten van personen waarmee de cliënt samenwoont, rekening moet houden. Als de partner te veel inkomsten heeft, wil dat zeggen dat het leefloon wegvalt waardoor de jongere financieel afhankelijk wordt van de partner.

"Ik ben vrij snel bij mijn partner ingetrokken. We kregen toen leefloon als samenwonende en zijn inkomsten werden verrekend waardoor we op financieel vlak afhankelijk waren van elkaar. Dat heb ik toen inderdaad gemerkt dat dat een heel harde struggle was. We hadden weinig geld en veel rekeningen om te betalen. Die periode zaten we eigenlijk in armoede, sukkelen om er te kunnen geraken. Het geheel maakte het voor ons heel moeilijk. Onze relatie was nog heel pril en het financiële stuk zette best wel wat druk op ons." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Omdat er hier zowel vanuit het Sociaal Huis als vanuit de Aanzet CBAW bezorgdheden over waren, werd dit een aanvullende aanbeveling. Uit de praktijkbevraging blijkt dat het Sociaal Huis in Mechelen een relatie een tijdje kan aanzien om de inschatting te maken of er sprake is van een duurzame relatie voordat er meteen inkomsten verrekend worden. Voor 2 van de 3 jongeren met een prille relatie werd deze een korte tijd aanzien om de duurzaamheid in te schatten. Zowel de referentiemaatschappelijkwerkers als de begeleiders van de Aanzet CBAW geven aan dat overleg en transparantie hierbij belangrijk is.

"We merken heel dikwijls dat dat jongeren zijn die eigenlijk enorm hunkeren naar graag gezien worden en daardoor wel eens ten prooi vallen van niet altijd de meest goeie partners of de meest gezonde relaties opbouwen. Als je hen dan meteen in een afhankelijkheidsrelatie gaat zetten op financieel vlak tegenover die partner zet je gigantisch veel druk op de relatie. Het feit dat ze dan volledig afhankelijk zijn, maakt hun vaak nog kwetsbaarder. Tegelijkertijd proberen we daar open over te communiceren zodat we wel op de hoogte zijn van de hele situatie, maar dat we daar ook wel wat speling hebben om te aanzien of het een duurzame relatie is." (Referentiemaatschappelijkwerker B., persoonlijke communicatie, 30 april 2024).

Het feit dat de relatie een tijdje aanzien kan worden alvorens inkomsten van de partner verrekend worden, betekent voor jongeren dat ze niet meteen in een afhankelijkheidspositie terechtkomen. Het vermijdt dat er in de prille relatie meteen sprake is van machtsverhoudingen omwille van de financiële situatie die jongeren het gevoel kunnen geven dat ze geen andere keuze hebben dan bij die partner te blijven. De jongeren blijven financieel autonoom en krijgen de tijd om uit te zoeken of de relatie werkt of niet.

5.2.10 Verrekening van inkomsten uit loon hebben effect op de motivatie om te werken

Uit de literatuurstudie blijkt dat er sinds 1/05/2024 een bedrag van € 303,42 per maand socio-professionele vrijstelling is voor inkomsten uit arbeid. Dit bedrag mogen ze boven op het leefloon verdienen als er een GPMI werd opgesteld. Als jongeren meer verdienen dan € 303,42 moet dit worden verrekend. Ondanks dat een deel van hun inkomsten uit arbeid verrekend wordt, verhogen hun totale inkomsten met een maximum van € 303,42.

Uit de steekproef blijkt dat 2 van de 16 jongeren momenteel inkomsten heeft uit studentenwerk of betaalde stage. De referentiemaatschappelijkwerkers en de begeleiders van de Aanzet CBAW merken dat de verrekening van inkomsten de motivatie van jongeren verminderd om te gaan werken. Uit de bevraging blijkt dat de manier waarop er over de verrekening gesproken wordt van belang is. Het is cruciaal om dit te benaderen als een kans in plaats van een straf. Het is belangrijk dat jongeren trachten zo snel als mogelijk niet meer afhankelijk te zijn van een leefloon. Door deeltijds te werken, weekendwerk, interimwerk,... te doen, zetten ze een eerste stap naar meer zelfstandigheid en onafhankelijkheid op vlak van inkomsten.

"Dat leeft wel bij de jongeren. Ze mogen wel wat bijverdienen maar in hun beleving zien ze dat niet zo. Voor hen is dat maar € 300 verschil tussen werken en niet werken. (...) Ik denk dat het ook vooral afhangt hoe het verteld wordt. Uw loon is ook helemaal van u en het OCMW betaalt bij tot je aan dat grensbedrag komt en dan komt er de vrijstelling bovenop. (...) Sommige jongeren zijn ook wel vatbaar voor het stukje wat werk nog kan betekenen voor uw relaties tot anderen, voor hoe je je voelt, ... Als je daar op kan focussen helpt dat ook wel, maar dit is niet voor iedereen zo." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Onderstaand citaat toont hoe jongeren naar de verrekening van inkomsten kijken.

"Toen ik naar school ging, deed ik deeltijds onderwijs, dus ik had daar inkomsten uit, die werden verrekend. Dat is voor de motivatie niet altijd positief, want uiteindelijk kom je bijna op hetzelfde neer als bij het leefloon. Het is misschien maar € 200 extra of zo, dat motiveert niet echt om te gaan werken, maar ik begrijp het enerzijds ook wel een beetje." (Jongere C., persoonlijke communicatie, 26 april 2024).

Ook in de actualiteit herleeft het debat over het verschil tussen werken en niet-werken.

5.2.11 Tewerkstelling als leerwerknemer (ook als minderjarige)

Uit de literatuurstudie blijkt dat het Sociaal Huis in Mechelen verschillende trajecten met oog op tewerkstelling aanbiedt, waaronder tewerkstelling via artikel 60 als leerwerknemer. Uit de steekproef blijkt dat 3 van de 16 Mechelse jongeren van de Aanzet CBAW een traject als leerwerknemer lopen. Werken wordt door veel jongeren

aanzien als een belangrijke stap richting zelfstandigheid. De jongeren geven aan dat werken via artikel 60 ervoor zorgde dat ze konden kennismaken met de arbeidsmarkt maar dat er ook voldoende ruimte was om te leren en fouten te maken. Daarnaast bood het hun een zinvolle daginvulling. Ze hadden het gevoel iets te kunnen betekenen en dat gaf hun voldoening. Naast de voordelen die ze van het werk ervaren, zijn er ook obstakels die het bemoeilijken om een traject in artikel 60 af te maken.

"Mijn artikel 60 was als logistiek assistent in een woonzorgcentrum. Ik vond dat echt wel top en ben heel blij dat ik dat heb gedaan. Ik deed dat werk heel graag, ik haalde daar zoveel voldoening uit. Daar ga ik nu in september terug voor studeren. De eerste 6 maanden was deeltijds, dat ging heel goed en was geen enkel probleem. Ze raden u dan aan om na 6 maanden meer te gaan werken om op het einde van de rit recht te hebben op dop, maar dat is voor veel mensen heel moeilijk en dat was ook voor mij zo. Vanaf het moment dat ze zeiden nu moet het meer zijn, sloeg ik dicht. Dat was te veel voor mij, maar ik ben toch blijven proberen. Op 10 maanden hebben ze mijn traject daar stopgezet. Maar dan stond ik daar ook weer. Eigenlijk zou iedereen daar zijn eigen traject in moeten kunnen gaan. Daardoor ben ik eigenlijk na dat traject ook wel in een put beland. Niet iedereen heeft het mentaal gemakkelijk en daar wordt dan niet veel op ingespeeld, dat was een grote struggle, dat heeft mij inderdaad wel terug naar beneden gehaald. (...) Je kan dan wel artikel 60 doen, dat is ook goed. Maar dan zeggen ze na een jaar dan kan je doppen. Dan wordt het probleem weer verlegd. Je bent dan alleen van een andere instanties afhankelijk dan van het Sociaal Huis, dan sta je nog niet op eigen benen." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

5.2.12 BZW verzorgt budgetbeheer tot ze 18 jaar zijn, terwijl dat daarna ook vaak hoogstnoodzakelijk is

Als jongeren de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben, is er geen budgetbeheer meer mogelijk door CBAW aangezien de jongere het leefloon of loon zelf ontvangt. Om jongeren toe te staan om op lange termijn greep te krijgen op hun budget, is inzetten op de drie voorwaarden voor duurzaam budgetmanagement, namelijk een menswaardig inkomen, gezond financieel gedrag en financiële vaardigheden, belangrijk.

Uit de literatuurstudie bleek dat jongeren vaak in de jeugdhulp al in armoede opgroeien en dat hun preciaire financiële situatie nadat ze de jeugdhulp verlaten de stap naar zelfstandig wonen bemoeilijkt. Heel wat jongeren vragen vanaf hun 18de een leefloon aan. Dat bedrag ligt onder de Europese armoedegrens en vormt bijgevolg geen menswaardig inkomen. Schulden komen de laatste jaren steeds meer verder uit vaste kosten omdat het dagelijks leven duurder wordt. Het beperkte budget zorgt er soms voor dat er schulden gemaakt worden, dat jongeren geld gaan lenen bij vrienden, kennissen,... en dat er belangrijke uitgaven worden uitgesteld.

Uit de praktijkbevraging blijkt dat het voor veel jongeren moeilijk is om hun (beperkte) budget zelf te beheren op het moment dat ze achttien jaar worden. Vanuit het Sociaal Huis kunnen jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid via hun referentiemaatschappelijkwerker van het algemeen begeleidingsteam in contact komen met een backoffice maatschappelijk werker uit het team schuld- en budgethulpverlening voor budgetbeheer. De maatschappelijk werker van de backoffice doet het budgetbeheer en de referentiemaatschappelijkwerker blijft het vaste aanspreekpunt. Uit de steekproef blijkt dat 8 van de 16 jongeren van de Aanzet CBAW in budgetbeheer zit bij het Sociaal Huis in Mechelen. De stap naar budgetbeheer zetten is voor veel jongeren niet gemakkelijk.

"Het was echt moeilijk dat ik ineens zelf mijn geld moest beheren. Het leefloon is niet veel maar het was toch meer geld dan ik ooit al zelf in handen had. Ik ga binnenkort ook op budgetbeheer. Ik denk dat het handiger gaat zijn om mijn budget te beheren. Vooral het leren sparen. Het is wel een spannende stap. Ik had ook wel een beetje schrik om mijn vrijheid te verliezen. Nu ben ik daar al een beetje in gerustgesteld." (Jongere D., persoonlijke communicatie, 1 mei 2024).

"Ik zit nog altijd in budgetbeheer. Dat is soms heel moeilijk omdat je ... ik krijg nu tweewekelijks geld. Eerst was dat elke week, dan kreeg ik € 60 maar ja met € 60... Als je eens naar de dokter moet dan is dat direct op. Ik vond dat op dat moment wel moeilijk want als er iets gebeurde op het einde van de week en je kon het OCMW niet bereiken, dan zat je een heel weekend in de problemen. (...) Je kan niet zomaar aan uw geld als je dat nodig hebt. Bijvoorbeeld nu ook, ik heb een dochter. Als ze ziek wordt, en het is het einde van mijn 2 weken en ik zit zonder geld dan zit ik daar." (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

De begeleiders van de Aanzet CBAW merken eveneens dat het voor jongeren vaak moeilijk is om de stap naar budgetbeheer te zetten. Dat gaat over een verlies van autonomie en zelf controle hebben over wat je met je geld doet. Doordat budgetbeheer volledig vrijwillig is, kiezen jongeren zelf of ze de stap zetten. Sommige jongeren kiezen niet voor budgetbeheer omdat ze eindelijk eens iets voor zichzelf willen beslissen. Volgens de begeleiders van de Aanzet CBAW zijn het vaak de jongeren die er in vergelijking het minst nood aan hebben die de stap zullen zetten. Diegenen die er het meeste nood aan hebben, worden niet (snel genoeg) bereikt.

Ondanks dat de stap naar budgetbeheer vaak wel weerstand oproept, zijn er heel wat jongeren die budgetbeheer wel als een meerwaarde zien in hun traject.

"Het is belangrijk om met geld te leren omgaan, dat is uw toekomst. Heb je een gat in uw hand en neem je dat mee voor de rest van uw leven, dan is dat altijd een probleem, je gaat het dan nooit leren." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

"Er is een groot verschil tussen het OCMW van Mechelen en het OCMW van stad X. Toen ik in Mechelen kwam wonen, ben ik direct in budgetbeheer gestapt. In stad X had ik dat gevraagd maar mocht ik dat niet. Ze zeiden: 'Je hebt niet genoeg schulden waardoor we je daar niet met kunnen helpen.'"

Tegenover in Mechelen zeiden ze direct dat ze mij daar mee gingen helpen en ben ik direct in budgetbeheer gegaan. Sinds dan werd het makkelijker. (...) Als ze dat in stad X niet hadden geweigerd, dan denk ik dat ik in een half jaar alles afbetaald zou hebben. Nu ben ik een anderhalf jaar verder en heb ik nog altijd niet alles afbetaald.” (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

“(...) Maar voor de rest is dat wel gemakkelijk. Je moet je geen zorgen maken of uw huur betaald is, uw rekeningen worden betaald nadat je ze doorstort. Er wordt elke maand geld aan de kant gezet op een spaarrekening. Dat is ook wel goed. Het is dus moeilijk, maar heeft ook echt z’n voordelen.” (Jongere B., persoonlijke communicatie, 23 april 2024).

Hoewel budgetbeheer enkele voordelen heeft en een meerwaarde kan zijn in het traject van de jongeren, geven heel wat jongeren aan dat ze het gevoel hebben dat ze onvoldoende vaardigheden aangeleerd krijgen om na het budgetbeheer zelf met hun budget aan de slag te gaan. Vaak zijn het jongeren die naast financiële moeilijkheden ook op andere levensdomeinen problemen ondervinden. Dit vormt ook een bezorgdheid voor de begeleiders van de Aanzet CBAW. Ze geven aan dat er bij deze aanbeveling nog het meeste groeikansen zijn.

“Jongere X heeft altijd geleerd dat het budget dat hij per week krijgt op mag. En dat kan hij perfect. Als het op is, is het op. Als ze worden losgelaten in de maatschappij waar je kredieten kan aangaan, dan is het miserie. (...) Sommigen hebben ook echt zo iets van laat me gewoon gerust, ik heb lang genoeg aan het handje moeten lopen, nu ga ik mijn eigen keuzes maken. Bij sommigen loopt dat goed, bij anderen loopt dat faliekant mis.” (Inhoudelijk medewerker Cachet, 22 april 2024).

“Het gaat denk ik dan vooral over leren prioriteiten stellen, leren om een maanbudget op te delen, vooruit leren denken en dingen leren inplannen, leren sparen, ... (...) Ik ben al bang voor een jongere dat ik begeleid. Ik doe het budget nu en moet dat heel strak in handen houden. Maar wat als onze begeleiding stopt?” (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Daarenboven merken de begeleiders van de Aanzet CBAW dat jongeren niet altijd het meest gezonde financieel gedrag stellen. Vanaf het moment dat ze een groter bedrag krijgen, merken de begeleiders vooral compensatiegedrag bij de jongeren op. Ze willen spullen kopen die ze vroeger moesten missen. Daarnaast speelt er vaak veel in het leven van de jongeren waardoor ze niet altijd de mentale ruimte hebben om keuzes te maken op lange termijn. Een van de jongeren getuigde hierover:

“Ik verbleef bijna mijn hele leven in voorzieningen. Ik heb nooit veel geld gehad, en wat ik had, deed ik direct op. Toen ik 18 werd, ontving ik mijn spaargeld vanuit de jeugdrechtsbank. Ik was zo gelukkig, eindelijk kon ik een dure iPhone kopen, chique merk kledij en vooral heel veel kledij, net zoals andere jongeren. De voorbije jaren bouwde ik al schulden op. Ik was nog minderjarig. Mijn ouders of de voorziening betaalden deze niet. Nu (4 jaar later) kan ik zeggen dat ik mijn spaargeld beter daarvoor had gebruikt. Maar ja, dat deed ik niet. Mijn moeder zag ik in die periode heel weinig. Rond mijn meerderjarigheid nam ze plots veel meer contact op. Ze had geldproblemen en vroeg of ik haar wilde helpen. Tuurlijk deed ik dat. Ik hoopte hierdoor dat

ons contact veel beter werd. Jammer genoeg was dat niet het geval. Ik zag m'n moeder niet vaker en m'n geld was ook allemaal op." (Jongere E., persoonlijke communicatie, 29 april 2024).

Door het beperkte budget is er weinig financiële ruimte om foute budgettaire beslissingen te nemen. Jongeren hebben vaak onvoldoende financiële vaardigheden om dergelijke foute beslissingen te voorkomen omdat ze dit nooit geleerd hebben van hun ouders, op school of in een voorziening. Daarnaast beschikken jongeren niet altijd over de financiële geletterdheid, motivatie, zelfregulatie en mentale capaciteit om een budget zelf te beheren. Jongeren komen hierdoor opnieuw in de problemen op het moment dat ze wel zelf aan de slag moeten met hun budget.

"Ik was in begeleiding bij X van het Sociaal Huis. Ik was ook in budgetbeheer want ik had € 10.000 schulden. We hadden heel hard gewerkt om al mijn schulden terug te betalen en dat was ook gelukt. Daarna stopte de begeleiding bij het Sociaal Huis. Financieel moest ik het allemaal zelf doen en dat was moeilijk. Na anderhalf jaar ben ik terug naar het Sociaal Huis moeten gaan. Ik had terug € 10.000 schulden en schaamde mij heel erg dat het mij niet gelukt was. (...)

Als je dat niet van thuis uit hebt meegekregen is het heel moeilijk als je alleen woont om dat ineens allemaal zelf te doen. Nu zit ik in budgetbeheer met budgetbegeleiding bij de dienst schuld- en budgethulp (frontoffice) en leer ik hoe het moet zodat ik niet meer met een gat in mijn hand blijf leven. Dat geeft ook meer rust in mijn hoofd." (Jongere A., persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

5.2.13 Vaste contactpersonen bij het Sociaal Huis en kennismaking voor jongeren 18 jaar worden

Er zijn drie referentiemaatschappelijkwerkers aangesteld specifiek voor de jongeren van de Aanzet CBAW. De twee referentiemaatschappelijkwerkers die ik bevroeg zijn ook allebei ervaringsdeskundigen en konden een gedeelte van hun studies doen met ondersteuning van een OCMW.

Uit de steekproef blijkt dat alle jongeren van de Aanzet CBAW een referentiemaatschappelijkwerker bij het Sociaal Huis hebben. De nieuwe werkwijze betekent dat jongeren niet langer zelf de stap naar het Sociaal Huis moeten zetten. De begeleider legt het eerste contact met de referentiemaatschappelijkwerker om de drempel te verlagen. De jongeren vinden het een meerwaarde om direct een vast aanspreekpunt te hebben waar ze hun vragen aan kunnen stellen. Het feit dat jongeren voor hun 18de al kennis kunnen maken, wordt positief ervaren door de jongeren die de kans gekregen hebben. Uit de bevraging blijkt dat er in de nasleep van de coronacrisis geen infosessies in groep meer plaatsvonden.

Het is een enorme meerwaarde dat jongeren rechtstreeks bij de referentiemaatschappelijkwerker terechtkomen en slechts één keer hun situatie moeten schetsen. De nieuwe aanpak neemt veel schaamte weg en geeft ruimte voor een persoonlijker aanpak. Het aanmeldingsproces gaat ook veel sneller. In een tijdsperiode van twee weken na de aanmelding wordt er meestal al een kennismakingsgesprek ingepland.

"Vroeger moesten we met de jongere naar daar gaan en in de wachtzaal wachten, het leefloot aanvragen, dan zes weken wachten op de inschatting om vervolgens doorgestuurd te worden naar een andere maatschappelijk assistent waar de jongere opnieuw hun verhaal moest doen." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

De referentiemaatschappelijkwerkers getuigen dat ze in de dossiers van de jongeren met bepaalde zaken, die eigen zijn aan de doelgroep, extra rekening houden en in de mate van het mogelijke toegeeflijker zijn.

"Ik probeer ook in mijn achterhoofd te houden dat dingen die vanzelfsprekend lijken dat ze dit in uw opvoeding meekregen, net niet vanzelfsprekend zijn. Ze hebben die zaken vaak niet van thuis uit meegekregen. Plus dat je toch ook heel vaak merkt dat ze heel zoekende zijn naar wie ben ik, waar wil ik naar toe, wat zijn mijn doelen, wat zijn mijn dromen, ... en dat heeft ook effect op het traject dat ze bij ons lopen." (Referentiemaatschappelijkwerker A., persoonlijke communicatie, 30 april 2024).

Uit de gesprekken met de referentiemaatschappelijkwerkers komt in het algemeen naar voren dat bereikbaarheid, laagdrempeligheid, transparantie, overleg, samenwerking en kort op de bal kunnen spelen belangrijk zijn in de begeleiding van de jongeren. Daarnaast is het volgens hen ook cruciaal om jezelf menselijk opstellen, in sommige situaties milder te zijn en vooral in te zetten op de hulpverleningsrelatie. Hierbij is het belangrijk om de regie voldoende bij de jongeren te laten, authentiek te zijn en regelmatig erkenning te geven. Volgens de begeleiders van de Aanzet CBAW geeft dit duidelijk weer vanuit welke visie het Sociaal Huis nu werkt. Zowel de jongeren als de begeleiders merken een verschil in visie ten opzichte van vroeger.

"Ik denk dat dat ook een stukje met mensbeeld te maken heeft. Benader je de persoon die voor u zit vanuit vertrouwen of vanuit wantrouwen. Kijk je naar iemand als een profiteur, iemand die niets wilt gaan doen of kijk je naar iemand als een persoon die even tijd nodig heeft om tot groei en ontwikkeling te komen. Dat bepaalt uw visie. Wij voelen dat het Sociaal Huis in Mechelen heel duidelijk heeft gekozen voor de groei-kant." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

"We merken een veel positievere houding van het OCMW ten opzichte van onze jongeren. Ik denk dat we vroeger soms lijnrecht tegenover elkaar stonden. Nu trekken we echt aan hetzelfde touw en staan we met de neuzen in dezelfde richting in functie van onze jongeren. Ik denk dat de jongeren dat ook wel voelen en dat is heel belangrijk." (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

Zowel het Sociaal Huis als de Aanzet CBAW vinden de samenwerking onmisbaar.

6. KRITISCHE BEDENKINGEN EN AANBEVELINGEN

Gebaseerd op de informatie die ik in de voorgaande hoofdstukken verzamelde, geef ik in dit hoofdstuk de belangrijkste aanbevelingen weer op micro-, meso-, en macroniveau.

6.1 Macroniveau

Doorheen de vorige hoofdstukken kwamen al heel wat structurele problemen aan bod zoals de woonproblematiek, eenzaamheid, gebrek aan een menswaardig inkomen, beperkte budgettaire kennis en vaardigheden om gezond financieel gedrag te stellen, de vooroordelen en stigma's gelinkt aan jeugdzorg, uitval op vlak van onderwijs, ... Hierbij blijft het belangrijk om **gebruik te maken van de signaalfunctie**. Veranderingen in de jeugdhulp, volwassenenhulp en de hele samenleving zijn nodig om te voorkomen dat jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid in de marge terechtkomen. **Samenwerking, intersectorale afstemming, actieve toeleiding en tandembegeleidingen op grote schaal** lijken mij kernbegrippen om dit te realiseren.

Op één structureel probleem wil ik graag extra de aandacht vestigen. Als antwoord op de vraag welke nieuwe aanbevelingen er na tien jaar geformuleerd konden worden, was het antwoord bijna unaniem: **meer inzetten op het sociaal emotioneel welzijn van jongeren op weg naar zelfstandigheid**. Het gaat dan vooral over omgaan met hun eigen verleden en met trauma's. Hoewel er veel mooie initiatieven zijn, blijken die de noden die er zijn niet te kunnen opvangen. De wachtlijsten voor psychosociale ondersteuning zijn lang. Uit de bevraging blijkt dat jongeren soms langer dan een jaar moeten wachten voordat ze de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben, wat de problemen vaak groter maakt. Daarnaast is er aan sommige hulpverlening een kostenplaatje verbonden, wat de drempel nog meer verhoogt.

Uit de praktijkbevraging blijkt dat de implementatie van de aanbevelingen en aanvullingen voor jongeren een wereld van verschil maakt, maar dat (delen van) de werkwijze door weinig andere OCMW 's werd overgenomen. Het is een grote uitdaging om die **ook in andere OCMW 's te implementeren**. Uit de bevraging blijkt dat het nog onduidelijk is wat net de struikelblokken zijn om met de nieuwe werkwijze aan de slag te gaan. Eenmaal dat deze geïmplementeerd is, zorgt het op veel gebieden ook voor minder werk en tegelijk betekent het zoveel meer voor de jongeren. Dit lijkt mij een win-winsituatie en hierbij roep ik graag op aan andere OCMW 's om de aanbevelingen ook toe te passen.

6.2 Meso- en microniveau

6.2.1 (Multifunctionele) ontmoetingsruimte

Jongeren gaven tijdens de praktijkbevraging aan dat ze graag een plaats zouden hebben waar ze ook na het einde van de begeleiding op een laagdrempelige manier met hun vragen terecht kunnen en dit bij mensen die ze reeds kennen. Daarnaast vertelden ze dat ze niet in de mogelijkheid zijn om voldoende aan vrijetijdsbesteding te kunnen doen zoals vele andere jongeren en dat het daardoor extra moeilijk is om een sociaal netwerk op te bouwen. Bijkomend geven ze aan dat ze zich vaak onzeker en bekeken voelen, dat ze beoordeeld worden door anderen als ze alleen op voor hen eerder onbekende plaatsen zijn of nieuwe vrijetijdsactiviteiten proberen.

De Aanzet CBAW denkt momenteel na over een ontmoetingsruimte voor alle jongeren die in begeleiding zijn of waren om aan deze noden tegemoet te komen. Het is de bedoeling dat er wekelijks een locatie beschikbaar is waar de jongeren kunnen samenkomen. Er zal telkens een begeleider van CBAW aanwezig zijn. Jongeren kunnen er terecht met hun vragen, om leuke activiteiten te doen of gewoon voor een babbel. Dit concept zorgt ervoor dat nazorg laagdrempeliger georganiseerd kan worden en bevordert sociaal contact tussen de jongeren.

Ik zie er een meerwaarde in dat de **referentiemaatschappelijkwerkers** van het Sociaal Huis in Mechelen **regelmatig bij de ontmoetingsmomenten aanwezig** zijn. Jongeren gaven tijdens de interviews aan dat de context van een OCMW soms beangstigend is en dat ze de referentiemaatschappelijkwerkers ook graag in een andere context leren kennen dan enkel de spreekkamers van het Sociaal Huis. Het biedt kansen om de hulpverleningsrelatie te versterken en om moeilijkheden nauwer op te volgen of nieuwe problemen sneller te detecteren.

6.2.2 Meer inzetten op duurzaam budgetmanagement

Uit de praktijkbevraging blijkt dat het voor veel jongeren moeilijk is om hun (beperkte) budget zelf te beheren op het moment dat ze achttien jaar worden. Budgetbeheer is voor veel jongeren een goede en vaak ook noodzakelijke stap, maar wanneer het budgetbeheer op zijn einde loopt, geven de jongeren aan dat ze onvoldoende vaardigheden aangeleerd kregen en te weinig werkten rond financieel gezond gedrag om na het budgetbeheer zelf met hun budget aan de slag te gaan.

Er wordt binnen het Sociaal Huis in Mechelen gewerkt via het principe 'één cliënt, één maatschappelijk werker'. In dit geval beheert de maatschappelijk werker van de backoffice enkel het budgetbeheer. Ze hebben geen rechtstreeks contact met de

jongere van wie ze het budget beheren. De referentiemaatschappelijkwerker doet de begeleiding maar heeft minder voeling met het budget omdat dit uitbesteed wordt aan de backoffice. Samen met de hoge werkdruk, kan dit een verklaring zijn waarom er minder op financiële vaardigheden en gedrag wordt ingezet. De jongeren leren bijvoorbeeld om het geld dat ze krijgen voor een financieel extraatje te spenderen maar leren niet om zelf prioriteiten te stellen en de inschattingen te maken of dit kan binnen hun budget.

Aangezien de werkdruk bij zowel de referentiemaatschappelijkwerkers als de begeleiders van de Aanzet CBAW erg hoog is, zie ik een meerwaarde in jongeren de **cursus 'Sterk met je budget' van Ligo** te laten volgen. Ik kwam met deze cursus in contact tijdens mijn tweedejaarsstage bij de frontoffice van de dienst schuld- en budgethulpverlening van het Sociaal Huis in Mechelen. Stapsgewijs wordt er in groep aan financiële vaardigheden en financieel gedrag gewerkt. Door middel van een samenwerking met Ligo is het mogelijks een optie om **een lessenreeks specifiek op maat van de jongeren te maken**.

Daarnaast lijkt het mij ook zinvol om **na budgetbeheer een nazorgtraject aan te bieden in de vorm van budgetbegeleiding**. Bij de frontoffice van de dienst schuld- en budgethulpverlening werken ze met een **budgetmap**. Deze zou ook binnen het algemeen begeleidingsteam gebruikt kunnen worden. Om het effect op de werkdruk te verminderen, kunnen zowel de referentiemaatschappelijkwerkers als de begeleiders hier kleine taken met de jongeren in opnemen.

Een ideaal traject lijkt mij budgetbeheer in combinatie met lessen 'Sterk met je budget', om daarna over te gaan naar budgetbegeleiding met de budgetmap. Elke jongere heeft natuurlijk andere noden, daarom lijkt het mij ook belangrijk om hier steeds voldoende oog te hebben voor een traject op maat.

6.2.3 Systematische opvolgingsgesprekken voor studietrajecten inplannen en rekening houden met faalervaringen van jongeren

Uit de praktijkbevraging blijkt dat jongeren de kans krijgen om te studeren waar ze van dromen en dat het leefloon niet meteen stopgezet wordt wanneer het studietraject langer duurt dan normaal. Daarnaast blijkt ook dat de jongeren op vlak van studies vaak al heel wat faalervaringen hebben meegemaakt en dat ze meer ondersteuning en frequentere opvolging nodig hebben. Het lijkt mij een meerwaarde om standaard na een aantal maanden, afhankelijk van de noden van de jongere, een nieuwe afspraak in te plannen om het verloop van het studietraject te bespreken. Door het **bewust in te plannen**, maak je er een prioriteit van. In overleg met de

jongere en de begeleider van de Aanzet CBAW kan er nog steeds bekeken worden of het op dat moment nodig is dat de afspraak plaatsvindt. Een **GPMI** moet voor studenten opgesteld worden en kan een middel zijn om het studietraject op te volgen. Door de frequentere opvolging kunnen moeilijkheden die een impact hebben op de studies vroeger gedetecteerd worden en kan de nodige hulp sneller ingeschakeld worden. Als er bijvoorbeeld opgemerkt wordt dat de jongere al heel wat faalervaringen heeft meegemaakt, lijkt het mij zinvol om daar specifiek hulp rond te installeren om ook de achterliggende oorzaken aan te pakken.

6.2.4 Infosessies opnieuw organiseren

Uit de praktijkbevraging blijkt dat jongeren het een meerwaarde vinden dat ze voor hun 18de al kennis kunnen maken met de werking van het Sociaal Huis via infosessies. Tijdens en in de nasleep van de coronacrisis werden er echter geen infosessies meer in groep georganiseerd. Het zou veel voor de jongeren betekenen, moesten de **infosessies opnieuw georganiseerd kunnen worden**.

7. ALGEMEEN BESLUIT

De implementatie van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' en de aanvullingen die geformuleerd werden in samenwerking met De Aanzet CBAW leidde voor het Sociaal Huis in Mechelen tot een nieuwe werkwijze om jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid te ondersteunen. In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: **Bijna 10 jaar na de implementatie van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route' door het Sociaal Huis in Mechelen: Wat betekent dit in de praktijk voor jongeren die de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid maken?**

In de literatuurstudie werd onderzocht hoe de nieuwe werkwijze van het Sociaal Huis in Mechelen tot stand kwam en wat deze inhoudt. De theoretische inzichten over de doelgroep en de levensfase waarin de jongeren zich bevinden, tonen dat het wel degelijk belangrijk is dat de aanbevelingen en aanvullingen geïmplementeerd werden. Jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid staan voor een enorm uitdagende periode. Tijdens deze periode worden ze geconfronteerd met uitdagingen op verschillende levensdomeinen die eigen zijn aan hun verleden in jeugdzorg en de levensfase waarin ze zich bevinden. Heel wat van die obstakels blijken van structurele aard te zijn. Daarnaast hebben ze niet de extra tijd om volwassen te worden zoals jongeren die niet opgroeiden in de jeugdzorg.

Het kantelpunt van minderjarigheid naar meerderjarigheid heeft ook een effect op het hulpverleningstraject van de jongeren. De 18de verjaardag kan het moment zijn waarop jongeren hulpverlening de rug toe keren. In deze cruciale levensfase waarin ze in een verhoogde mate maatschappelijk kwetsbaar zijn, lopen ze het risico om door de mazen van het hulpverleningsnet te vallen en in de marge van de samenleving te belanden. Er zijn elementen die kunnen bijdragen aan een succesvolle overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid zoals een aanklappende begeleiding vanuit jeugdhulp en een actieve toeleiding naar een eerstelijnsaanbod op maat, samenwerking tussen jeugdhulp en volwassenenhulp,...

Uit de praktijkbevraging blijkt dat elke aanbeveling en aanvulling die geïmplementeerd werd op zichzelf van betekenis is voor de jongeren. De grote kracht van de nieuwe werkwijze zit echter in de combinatie van de verschillende aanbevelingen en aanvullingen. Deze beïnvloeden elkaar onderling, wat meer toegevoegde waarde creëert dan enkel een optelsom van de verschillende acties. Met andere woorden: **de betekenis van de nieuwe werkwijze is groter dan de som van de verschillende ingevoerde aanbevelingen en aanvullingen.** De nieuwe werkwijze betekent een verhoging van hun levenskwaliteit en maakt het verschil tussen overleven en leven op financieel, materieel en emotioneel vlak. Daarnaast zorgt het ervoor dat grondrechten worden uitgeput en dat de jongeren een meer menswaardig bestaan kunnen uitbouwen. Het biedt extra kansen om zelf richting te geven aan hun leven, zowel op korte als lange termijn. Door maximaal in hen te investeren op verschillende levensdomeinen krijgen ze gepaste hulp en kunnen moeilijkheden in de toekomst voorkomen worden.

De nieuwe aanbevelingen op micro- en mesoniveau die ik op basis van het literatuur- en praktijkonderzoek formuleerde, zijn: regelmatig aanwezig zijn in de multifunctionele ontmoetingsruimte, meer inzetten op duurzaam budgetmanagement, systematisch inplannen van opvolgingsgesprekken voor studietrajecten en hierbij rekening houden met faalervaringen van jongeren en opnieuw infosessies organiseren. De aanbevelingen op macroniveau die specifiek besproken werden zijn meer inzetten op het psychosociaal welzijn van jongeren en het implementeren van (delen van) de werkwijze op grote schaal.

Ik sluit graag af met een van de mooiste en meest veelzeggende citaten:

“Je zou kunnen zeggen: ‘Die jongeren krijgen zoveel’. Maar eigenlijk is dat een investering in de toekomst. Mensen kunnen pas goed functioneren op het moment dat aan de basisbehoeften voldaan wordt. (...) Het zijn ook jongeren die veel tekorten gekend hebben in hun leven. Het is dus normaal dat er extra in hen geïnvesteerd moet worden. Op dat moment is er pas ruimte om hun eigen leven in handen te pakken. Zodat je hopelijk ook de **generaties van kansarmoede kan doorbreken.**” (Focusgroep de Aanzet CBAW, persoonlijke communicatie, 16 april 2024).

LITERATUURLIJST

- Agentschap Jongerenwelzijn. (z.d.). *Procedureflow voor aanvragen voortgezette jeugdhulp tot 25 jaar* (pp. 1–6). Geraadpleegd op 28 april 2024, van https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/procedureflow_voortgezette_hulp_0.pdf
- Agentschap Jongerenwelzijn, & Van Audenhove, S. (2018). *Richtsnoeren 'Overgang naar volwassenheid vanuit jeugdhulp'*. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://www.vlaamswelzijnsverbond.be/files/vergaderingen/2018-11-08%20SD%20JG%20doc10%20-%20Richtsnoeren%20actieplan%20jongvolwassenen.pdf>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 469–480. https://jeffreymarnett.com/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf
- BIZ regio Antwerpen, & Van Dyck, E. (2021). Budgethulpverlening: Werken met krachten. In *bizregioantwerpen.be*. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://www.bizregioantwerpen.be/wp-content/uploads/2021/11/Budgethulpverlening-Werken-met-Krachten.pdf>
- Cachet vzw. (z.d.-a). *Het boek: Sur ma route*. cachetvzw.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://cachetvzw.be/nl/publicaties/het-boek-sur-ma-route>
- Cachet vzw. (z.d.-b). *Wie zijn we?* cachetvzw.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://cachetvzw.be/nl/over-ons/wiezijnwe>
- Cachet vzw, Cera, Vlaams Welzijnsverbond, Stad Mechelen, & Jeugdzorg Emmaüs Mechelen. (2021). *Project Caputsteen: Een cohousingsproject voor tienerouders*. <https://www.vlaamswelzijnsverbond.be/files/Draaiboek%20Caputsteen.pdf>
- Cachet vzw, & Clé, A. (2015). *Sur ma Route: Samen op zoek naar een beter parcours van jeugdhulp naar zelfstandigheid*. Cachet vzw. <https://cachetvzw.be/uploads/file/files/Cachet-Sur-Ma-Route.pdf>

- Cachet vzw & SOS Kinderdorpen. (2017). *Wij zijn gewone jongeren in een ongewone situatie: Kernpunten uit een onderzoek rond jongeren die de jeugdhulp verlaten*. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://www.sos-kinderdorpen.be/files/sos-kd-cachet-visietekst-nl-lr-5d7fd923730c8.pdf>
- Caritas Vlaanderen. (2016). *Jeugdhulp tegen gezinsarmoede*. caritasvlaanderen.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://caritasvlaanderen.be/nl/jeugdhulp-tegen-gezinsarmoede>
- Caritas Vlaanderen. (2018). *Jongeren na de jeugdhulp*. caritasvlaanderen.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://caritasvlaanderen.be/nl/jongeren-na-de-jeugdhulp>
- De Vaal, D., & Paepe, I. (2022, 19 januari). 'Sociaal wonen gaf ons als kind zekerheid en stabiliteit'. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/opinie/sociaal-wonen-gaf-ons-zekerheid-en-stabiliteit/>
- Departement Zorg. (2014). Het scharnierpunt. In *Samen met Jongvolwassenen op Weg Naar Meerderjarigheid*. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/15110>
- Goris, P. (2021, 12 oktober). 'Mensen belanden vooral in schulden omdat ze hun facturen van energie of ziekenhuis niet kunnen betalen'. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/achtergrond/schulden-armoede-cebud/>
- Jeugddorp. (z.d.). *Ons aanbod*. jeugddorp.be. Geraadpleegd op 2 mei 2024, van <https://www.jeugddorp.be/ons-aanbod>
- Jeugdzorg Emmaüs Mechelen. (z.d.). *Contextbegeleiding Autonoom wonen de aanzet*. jeugdzorgemmausmechelen.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://www.jeugdzorgemmausmechelen.be/ons-aanbod/begeleiding-aan-huis/contextbegeleiding-autonoom-wonen-de-aanzet>
- Jeugdzorg Emmaüs Mechelen. (2024, 28 maart). *Ons aanbod*. jeugdzorgemmausmechelen.be. Geraadpleegd op 2 mei 2024, van <https://www.jeugdzorgemmausmechelen.be/ons-aanbod>

- Luyten, I., Dumortier, E., & Christiaens, J. (2015, 16 februari). *Volwassenen over hun plaatsing als kind: Stempels met onuitwisbare inkt*. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/achtergrond/volwassenen-over-hun-plaatsing-als-kind/>
- Meeus, W. (2019). *Vallen en opstaan in de adolescentie: een overzicht van de ontwikkeling van 12 tot 25 jaar*. Bohn Stafleu van Loghum. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-90-368-2362-3>
- Omblets, S. (2022, 19 mei). 'Wachtlijsten zijn cynisch, vernederend en schadelijk'. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/opinie/wachtlijsten-zijn-schadelijk/>
- Opgroeien, & Heselmans, N. (2021, 6 november). *Steeds meer jongeren doen beroep op jeugdhulp na hun 18 jaar*. Opgroeien. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://pers.opgroeien.be/steeds-meer-jongeren-doen-beroep-op-jeugdhulp-na-hun-18-jaar>
- Pieters, A., Zuallaert, J., & Taels, W. (2017, 27 januari). *Jongeren op de rand van meerderjarigheid: Zelfstandig wonen is niet de enige optie*. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/achtergrond/jongeren-op-rand-meerderjarigheid/>
- POD Maatschappelijke Integratie. (z.d.). *Huurwaarborgen*. primabook.mi-is.be. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://primabook.mi-is.be/nl/wonen/huurwaarborgen>
- POD Maatschappelijke Integratie. (2015). *Samenwerkingsverband Cachet vzw, Jeugdzorg Emmaüs vzw en Sociaal Huis Mechelen*. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://www.mi-is.be/nl/samenwerkingsverband-cachet-vzw-jeugdzorg-emmaus-vzw-en-sociaal-huis-mechelen#:~:text=Het%20samenwerkingsverband%20tussen%20Cachet%2C%20CBAW,verlaten%20en%20alleen%20gaan%20wonen.>

POD Maatschappelijke Integratie. (2016a). *Laureaat voor Vlaanderen Federale Prijs Armoedebestrijding 2016*. mi-is.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/2016_fpa_laureaat_vlaanderen_sociaal_huis_mechelen_.docx

POD Maatschappelijke Integratie. (2016b, november 23). *Veelgestelde vragen | POD Maatschappelijke Integratie: Kunnen jongeren, komende uit een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand, die besluiten samen te wonen in een vorm van cohousing, beschouwd worden als alleenstaande?* mi-is.be. Geraadpleegd op 28 april 2024, van https://www.mi-is.be/nl/faq?search_api_fulltext=cohousing

POD Maatschappelijke Integratie. (2016c, november 23). *Veelgestelde vragen | POD Maatschappelijke Integratie: Mag het OCMW afzien van de terugvordering van leefloon bij onderhoudsplichtigen van jongeren komende uit een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand?* mi-is.be. Geraadpleegd op 28 april 2024, van https://www.mi-is.be/nl/faq?search_api_fulltext=onderhoudsplicht

POD Maatschappelijke Integratie. (2016d, november 23). *Veelgestelde vragen | POD Maatschappelijke Integratie: Wordt een jongere die een voorziening van Bijzondere Jeugdbijstand verlaat, beschouwd als ex-dakloze voor de toekenning van een installatiepremie?* mi-is.be. Geraadpleegd op 28 april 2024, van https://www.mi-is.be/nl/faq?search_api_fulltext=installatiepremie

POD Maatschappelijke Integratie. (2024, 1 mei). *Omzendbrief inzake de aanpassing van de bedragen die tot de federale wetgeving met betrekking tot het maatschappelijk welzijn behoren, op 1 mei 2024*. mi-is.be. Geraadpleegd op 9 mei 2024, van <https://www.mi-is.be/nl/wetgeving/omzendbrief-inzake-de-aanpassing-van-de-bedragen-die-tot-de-federale-wetgeving-met-7>

Serrien, L. (2017, 31 mei). *En Jordy, wat gaan we nu verder doen?: Op weg naar betere hulptrajecten voor jongvolwassenen*. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28

- april 2024, van <https://sociaal.net/opinie/en-jordy-wat-gaan-we-nu-verder-doen/>
- Serrien, L. (2019, 13 februari). *Voorkomt voortgezette jeugdzorg thuisloosheid?* Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/opinie/voorkomt-voortgezette-jeugdzorg-thuisloosheid/>
- Sociaal Huis Mechelen. (2015). *Bijsturingen in werking n.a.v. cachet: Nota hoofdenoverleg 11 juni 2015.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2019). *Een nieuw kader voor hulpverlening: Nota bcSD 17 september 2019.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2023a). Startpagina studenten. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2023b). Leerwinkel- coaching naar passend opleidingsaanbod- leerloopbaanbegeleiding. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2023c). Backoffice Schuldhulp. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2024a). Tewerkstellingsfacilitatie. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2024b). Startpagina bestaansmiddelen. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Sociaal Huis Mechelen. (2024c, april 15). *Nieuw toewijzingsmodel Werkingsgebied Mechelen-Willebroek* [Presentatieslides].
- Sociaal Huis Mechelen. (2024d). Huurwaarborg. In *Handboek Sociale Dienst.*
- Somers, T., & Ledegen, H. (2022, 9 maart). *Schuldhulpverlening wordt steeds complexer.* Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/achtergrond/schuldhulpverlening-wordt-steeds-complexer/>
- Stad Mechelen. (z.d.). Missie, visie en doelstellingen Stad Mechelen [Software; Lunaweb]. In *Lunaweb.*
- Stad Mechelen. (2019). *Samen voor een positief Mechelen: Bestuursakkoord 2019-2024.* Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://www.mechelen.be/samen-voor-een-positief-mechelen-defpdf>

Statbel. (2024, 8 februari). *Risico op armoede of sociale uitsluiting*. statbel.fgov.be. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Van Hecke, I., Van Belle, F., Mouque, N., Jacob, P., Van Dessel, L., Wynants, M., & De Kyvere, L. (2013). *Loopplanken voor jongvolwassenen*. Geraadpleegd op 2 mei 2024, van <https://docplayer.nl/1519727-Praktijkdossier-loopplanken-voor-jongvolwassenen.html>

Vaes, M. (z.d.). *Samen op zoek naar een beter parcours van jeugdhulp naar zelfstandigheid*.

Vaes, M. (2023, 31 maart). *Presentatie slotevent DGS 2023-03-31* [Presentatieslides].

Van Audenhove, S. (2019, 18 april). *De beleving van jeugdzorgverlaters: Een positief verhaal*. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://sociaal.net/achtergrond/de-beleving-van-jeugdzorgverlaters/>

Van Nieuwenhove, S. (2022, 10 maart). *Jongeren hebben het recht om te groeien zonder grote geldzorgen*. MO*. Geraadpleegd op 28 april 2024, van <https://www.mo.be/column/hoe-zit-het-met-de-budgetten-van-kinderen-tieners-en-jongvolwassenen-jeugdzorg>

VIEWZ, & Vaes, M. (z.d.). Het belang van het OCMW bij de overstap van jeugdhulp naar zelfstandigheid. *viewzconnect.be*.

Vlaamse Overheid. (z.d.). *Sociaal Huis Mechelen*. desocialekaart.be. Geraadpleegd op 27 april 2024, van <https://www.desocialekaart.be/fiches/518358/algemeen>

BIJLAGEN

Bijlage 1: Steekproef over de jongeren van De Aanzet CBAW

Aanbeveling	Aantal jongeren uit Mechelen die in begeleiding zijn bij De Aanzet CBAW waarvoor de desbetreffende aanbeveling van toepassing is op 22/04/2024
Het garanderen van een sociale woning of een huurtoelage voor wie de jeugdzorg verlaat	<ul style="list-style-type: none"> - 10/16 wonen in een sociale woning - 3/16 wonen in een woonst van het Sociaal Huis in Mechelen (nieuwe studio's ter vervanging van cohousing) - 1/16 huurt privé - 2/16 hebben een studio van De Aanzet (cohousing)
Het automatisch toekennen van een installatiepremie vanuit het OCMW	<ul style="list-style-type: none"> - 12/16 kregen een installatiepremie - 1/16 heeft geen recht omwille verblijfsdocumenten - 3/16 kreeg nog geen installatiepremie omdat ze in tijdelijke woonst verblijven (cohousing en noodwoning in aanloop naar definitieve toewijzing)
De mogelijkheid bieden om samen te wonen met een partner, vriend of familie, zonder een deel van de uitkering of leefloon te verliezen / Beschikbaarheid van een woning in Mechelen om een cohousingformule op te starten.	<ul style="list-style-type: none"> - 2/16 woont in een cohousing Op het moment dat de bevraging werd ingevuld, werd het cohousingproject afgebouwd.
Afzien van het inkomstenonderzoek bij de ouders van jongvolwassenen die met een plaatsingsverleden bij het OCMW aankloppen en die aangeven dat het betrekken van de ouders voor hen te moeilijk of zelfs ondenkbaar is.	<ul style="list-style-type: none"> - Bij 16/16 jongeren werd afgezien van het inkomstenonderzoek
Vrijwaren van het spaargeld bij beslissingen over de toekenning en bij het bepalen van het bedrag van het leefloon.	<ul style="list-style-type: none"> - 16/16: Alle jongeren hadden spaargeld onder de grens om te verrekenen
Toekenning van een persoonlijk budget voor uitgaven in het kader van bijvoorbeeld opleiding, vrijetijdsbesteding en extra ondersteuning (gekoppeld aan begeleidingstrajecten).	<ul style="list-style-type: none"> - 10/16 kregen minstens één persoonlijk budget voor bepaalde uitgaven.

<p>Een automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 5/16 kreeg al één of meerdere voordelen, premies, toelages, ... ⇒ Moeilijker om in cijfers te vatten
<p>Ook wanneer studietrajecten langer dan verwacht duren, of worden onderbroken, moeten deze jongvolwassenen een beroep kunnen doen op een studietoelage en een leefloon.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 4/16 jongeren hebben momenteel een lopend studietraject naar keuze
<p>Huurwaarborgen blijven toekennen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 15/16 kreeg een huurwaarborg - 1/16 had geen leefloon op het moment van aanvang huurcontract/vroeg geen huurwaarborg aan
<p>Als een jongere gaat samenwonen met een partner met een inkomen, kan dat leiden tot verrekening van het leefloon en dat is vaak risicovol omdat jongeren zo financieel afhankelijk worden gemaakt van soms nogal dubieuze partners.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bij 2/3 van jongeren met een relatie werd deze een korte tijd aanzien om de duurzaamheid in te schatten. - Bij 1/3 werd de relatie niet aanzien. Ze zat op dat moment in de overgang naar het nieuwe systeem.
<p>Jongeren die leefloon krijgen en daarnaast wat bijwerken, krijgen dat te veel verrekend en dat helpt de motivatie om te werken ook niet echt vooruit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 2/16 jongeren heeft inkomsten uit studentenwerk of betalende stage.
<p>Tewerkstelling als leerwerknemer is super belangrijk, vooral als ze schoolmoe zijn / Soms gaat er een -18-jarige ook al alleen wonen en dan zou een tewerkstelling als leerwerknemer ook een grote meerwaarde zijn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 3/16 is op dit moment tewerkgesteld als leerwerknemer.
<p>BZW verzorgt budgetbeheer tot ze 18 jaar zijn, terwijl dat daarna ook vaak hoogstnoodzakelijk is.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 8/16 zit in budgetbeheer.
<p>Een vaste contactpersoon bij het Sociaal Huis is een grote meerwaarde / Het zou voor hen super zijn, moesten alle jongeren bij 2 of 3 vaste MA's terechtkomen en dat er al een paar maanden voor het verlaten van de instelling een contact is tussen de jongere en de MA (in plaats van op hun 18de zelf de stap te moeten zetten).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 16/16 hebben een vaste contactpersoon - 3/16 maakten voor hun 18de al kennis met het Sociaal Huis. Een verklaring voor dit lage cijfer is dat er geen infosessies meer in groep zijn geweest tijdens en sinds corona.

Bijlage 2: Vragenlijst voor de diepte-interviews met de jongeren van De Aanzet CBAW

Intro

- Hoe ervaren(de) jij de overstap van jeugdzorg naar zelfstandigheid? Wat is/was moeilijk? (bv. budget beheren, netwerk/eenzaamheid, eigen plek, studies/werk, ...)
- Waar had je graag hulp bij gehad van het Sociaal Huis?

Vragen per aanbeveling:

Traject bij SHM bevragen en koppelen aan elke aanbeveling. Vooral peilen naar betekenis van elke aanbeveling

Algemeen

- Hoe ervaren jij de hulpverlening die SHM biedt?
- Welke zaken lopen goed in de hulpverlening die SHM biedt?
- Zijn er zaken die moeten veranderen? Wat vind jij dat er beter kan aan de hulpverlening die SHM biedt?
- Wat kan SHM nog voor jou doen dat helpend zou kunnen zijn bij de overgang naar volwassenheid?

Bijlage 3: Vragenlijst voor de diepte-interviews van de referentiemaatschappelijkwerkers van het Sociaal Huis voor de jongeren van De Aanzet CBAW

Intro

- Hoe zijn jullie in die functie terechtgekomen?
- Hoe hebben jullie de doelgroep leren kennen?
- Zijn er verschillen met andere cliënten? Welke verschillen ervaren jullie? Zijn er bepaalde zaken waar je bij jongeren in de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid rekening mee moet houden?
- Hoe is dat voor u om als maatschappelijk werker die aanbevelingen toe te passen? Zijn er bepaalde zaken waar jullie extra aandachtig voor moeten zijn?,...

Vragen bij elke aanbeveling

- Hoe ervaren jullie dat deze aanbeveling wordt toegepast? Wat loopt goed? Wat kan er beter?
- Wat denken jullie dat de implementatie van deze aanbeveling betekent voor de jongeren?

Algemene vragen

- Van welke aanbeveling zijn jullie van mening dat deze het meeste oplevert of de meeste kansen biedt voor jongvolwassenen?
- Zijn er zaken die het Sociaal Huis anders of nog kan doen om de jongeren beter te ondersteunen bij de overgang naar zelfstandigheid?
- Waar merken jullie dat jongeren nog op botsen? Hebben jullie hiervoor nieuwe aanbevelingen?

Bijlage 4: Vragenlijst voor de focusgroep met De Aanzet CBAW

Vragen bij elke aanbeveling

- Hoe ervaren jullie dat deze aanbeveling wordt toegepast? Wat loopt goed? Wat kan er beter?
- Wat merken jullie dat de implementatie van deze aanbeveling betekent voor jongeren, vanuit de dagelijkse contacten die jullie met hen hebben?

Algemene vragen

- Zijn er zaken die het Sociaal Huis anders of nog kan doen om de jongeren beter te ondersteunen bij de overgang naar zelfstandigheid?
- Waar merken jullie dat jongeren nog op botsen? Hebben jullie hiervoor nieuwe aanbevelingen?

Bijlage 5: Vragenlijst voor het diepte-interview met het afdelingshoofd Sociale Zaken van het Sociaal Huis in Mechelen

- Wat vindt u van de manier waarop de aanbevelingen nu worden toegepast? Ligt dit in lijn met de doelen en verwachtingen aan de start van het traject?
- Welke aanbeveling is naar uw mening het beste geïmplementeerd?
- Aan welke aanbeveling is er nog het meeste werk?
- Welke verschillen merkt u tussen de werkwijze van voor Sur ma Route en na Sur ma Route?
- Wat denkt u dat de aanbevelingen voor jongeren in de overgangsfase betekenen?
- Welke aanbeveling heeft volgens u de grootste impact voor jongeren?
- Heeft u het idee dat jongeren nu meer kansen krijgen dan 10 jaar geleden?
- Heeft u er ook zicht op of die de kansen die er gegeven worden zich ook vertalen naar een betere toekomst, zoals bijvoorbeeld een vaste job?
- Nu zijn we bijna 10 jaar later. Zijn er zaken die het Sociaal Huis anders of nog kan doen om de jongeren beter te ondersteunen bij de overgang naar zelfstandigheid? Kunnen er nieuwe aanbevelingen geformuleerd worden?

Bijlage 6: Vragenlijst voor het diepte-interview met een inhoudelijk medewerker van Cachet vzw

- Wat denkt u dat de implementatie van de aanbevelingen voor jongeren in de overgangsfase betekenen?
- Welke aanbeveling was destijds de belangrijkste waarvoor actie ondernomen moest worden?
- Welke aanbeveling heeft volgens u de grootste impact voor jongeren?
- Heeft u het idee dat jongeren nu meer kansen krijgen dan 10 jaar geleden?
- Merkt u dat andere OCMW 's ook aan de slag zijn gegaan met de aanbevelingen?
- Merkt u verschillen tussen de kansen die jongeren krijgen bij OCMW 's die de aanbevelingen hebben toegepast en met de OCMW 's die de aanbevelingen niet hebben toegepast?
- Ondertussen zijn we bijna tien jaar na de publicatie van 'Sur ma Route': Zijn er nog nieuwe aanbevelingen die er vanuit Cachet gegeven zouden worden? / Op welke andere zaken botsen jongeren vandaag de dag?